

מיר זיינען פון
קלימוביץ'

תשורה משמחת הנישואין
של החתן הרב **ראובן** שיחי'
והכלה מרת **אסתר הדסה** שתחי'
קמינצקי

ה' אלול תשפ"ג
ליאון, צרפת

מיר זיינען פון

קלימוביץ'

תשורה משמחת הנישואין
של החתן הרב ראובן שיחי'
והכלה מרת אסתר הדסה שתחי'
קמינצקי

ה' אלול תשפ"ג
ליאון צרפת

פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו החתן הרב **ראובן** והכלה מרת **אסתר הדסה שיחיו קמינצקי**. התודה והברכה לכל קרובי המשפחה ידידים ומכירים שהואילו לבוא לשמוח אתנו ביום שמחת לבבנו ולברך את החתן והכלה שיחיו ואותנו כולנו בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

לזכרון טוב מיום כלולות ילדינו הננו בזה לכבד את המשתתפים בשמחתנו בתשורה זו – מיוסד על הנהגת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בחתונת הרבי – קובץ "מיר זיינען פון קלימוביץ", סקירה על תולדות העיירה החסידית קלימוביץ' לדורותיה.

נושא זה קשור במיוחד לחתונה זו, שהן החתן והן הכלה הם צאצאים לילידי קלימוביץ'. אבי החתן הרב שמואל קמינצקי הוא נכדה של שיינא באשא בת הרה"ח ר' מרדכי פבזנר. אבי הכלה הרב שלום גורביץ' הוא בנו של הרה"ח הרה"ת ר' יששכר בער ומרת חנה גורעוויטש, בת ר' שמואל פבזנר, ואם הכלה היא נכדה של הרב שמואל דוד בלינוב חתנו של ר' ברוך צדוק פבזנר.

עבודת הליקוט והעריכה נעשתה ע"י ר' מנחם מענדל פלדמן שיחי', ובהכוונת דוד החתן הרב יוסף יצחק קמינצקי שיחי'.

הא-ל הטוב הוא יתברך יברך אתכם ואותנו בתוך כלל אחינו בני ישראל בברכות מאלופות מנפש ועד בשר. ובקרוב ממש נזכה לקיום היעוד "מהרה ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול חתן וקול כלה גו", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

משפחות קמינצקי וגורעוויטש

א. הקדמה

חלק מתושבי העיירה היו גויים וחלקם להבדיל יהודים. לא ברור מתי התחילה הקהילה היהודית בקלימוביץ', אבל נראה שזוהי קהילה עתיקת יומין. בידינו תיאור מחסידי אדמו"ר הזקן שהתיישבו בעיירה, אך לפי מקורות שונים נראה שהקהילה היהודית עצמה החלה שנים רבות קודם לכן.

מפקדי האוכלוסין שנערכו בעיר בתקופות שונות נותנים מושג לגבי גודל העיירה וגודל הקהילה היהודית בה. בתיאור מהעיירה משנת תרכ"א נאמר: "בעיירה חיים 1846 בני אדם, מתוכם 573 יהודים. בעיירה בית אבן אחד, ו-340 בתי עץ".

בשנת תרנ"ה כבר היו בעיירה 2500 יהודים, כמחצית מתושבי העיירה, ופעלו בה שלושה בתי כנסת. בשנת עת"ר כבר פעלו בה חמשה בתי כנסת, מתוכם שני בתי כנסת חסידיים ושלושה של המתנגדים. חלק מבתי הכנסת כונו: ליובאוויטש הישן, בית הכנסת של המתנגדים, בית כנסת "מעלי תהלים". בנוסף היה לקהילה היהודית מספר רב של חדרים, ושיבה. עד תרע"ג הוכפלה אוכלוסיית העיר בקירוב, והיהודים עדיין היוו כמחצית ממנה: 3400 מתוך 6700 תושבים.

כל החנויות והעסקים של העיר היו בבעלות יהודית בלבד, ואילו הגוים עסקו בחקלאות, עיסוק שהיה אסור ליהודים באותה תקופה. בסך הכל היהדות פרחו וכמעט כל היהודים היו שומרי תורה ומצוות.

העיירה קלימוביץ' נמצאת בפלך מוהילוב במזרח ברוסיה הלבנה (בלרוסיה), על נהר הדנייפר. היא ממוקמת יותר ממאה קילומטרים מהעיר מוהילוב, לא הרחק מהגבול עם אזורי סמולנסק ובריאנסק.

ציור של קלימוביץ' משנת ה'ת"ר

העיירה שייכת לערים העניות ביותר של מחוז מוהילוב. מבחינת מבנים היא נראית יותר כמו כפר מאשר עיר. רוב הבתים בעיירה היו בתי עץ פשוטים, ללא ברז מים או זרם חשמל.

כך מתאר בן העיירה ר' יצחק מרדכי פבזנר את בית ילדותו (ברחוב סיברלר 32): "הבית היה פשוט, הוא היה בנוי מעץ ולא היו בו מים זורמים, והיתה בו מנורת נפט אחת. כאשר היה קר, הרוח נשבה בכל החורים והסדקים. ובכל זאת היינו מאושרים". תיאור זה נכון לגבי רוב הבתים בקלימוביץ'.

הכניסה לקלימוביץ'

בתי עץ בקלימוביץ'

באמת מתח בין שתי הקהילות, וכנראה אור וחום החסידות שטפו את כל תושביה החרדים של העיירה.

לדוגמא: אחר מהשוחטים של ה"מתנגדים" בקלימוביץ היה ר' משה לייב פז (למדן גדול מאוד וזהיר מאוד במצוות. שימש גם כמוהל העיירה?). ולמרות זאת, לאורך כל השנים, את התוועדות י"ט כסלו בקלימוביץ היתה נערכת אצלו בבית! הוה אומר: אף המתנגדים של העיירה לא היו מתנגדים.

ר' משה לייב פז

החדר בקלימוביץ'

גם ילדי המתנגדים מעיירות סמוכות הגיעו ללמוד לחדר בקלימוביץ'.

נכדו של ר' משה לייב פז הנ"ל הוא הרב מרדכי אליהו (מוניע) שניאור, חתנו של ר' זלמן פלדמן (נישא לבתו גנעשא). בימי בחרותו שימש כמלמד בקלימוביץ', ומתלמידיו המפורסמים הם ראש ישיבת פונביז' הרה"ג ר' גרשון אדלשטיין ע"ה, ואחיו הרה"ג הרב יעקב אדלשטיין ע"ה רבה של העיר רמת השרון. בתור ילדים ונערים צעירים הם למדו בקלימוביץ' אצל ר' מוניע.

וכך היה המעשה: כאשר אמם חלתה בטיפוס נשלחו שני הילדים אל בית דודתם הרבנית רבקה צביה פז בעיר קלימוביץ', שם הם למדו תורה במחותרת אצל ר' מוניע שניאור. במשך שנתיים הוא לימד אותם

היהודים בקלימוביץ'

ההיסטוריה החסידית של קלימוביץ' מתחילה כבר בדור הראשון של חסידות חב"ד, בימי כ"ק אדמו"ר הזקן, אז התיישבו בעיירה כמה מחסידיו הגדולים והביאו את תורת חסידות חב"ד ודרכיה לעיירה. מאז במשך שנים רבות התקיימה בעיירה קלימוביץ' קהילה חב"דית תוססת. בתוכה משפחת פבזנר המתייחסת לר' מרדכי פויזנער אחיו של אדמו"ר הזקן, שרבים מהקהילה החסידית בקלימוביץ' השתייכו אליה.

רבים מצעירי העיירה הלכו ללמוד בישיבה תומכי תמימים בליובאוויטש, ביניהם כאלו שהפכו אחר כך לתמימים וחסידים מפורסמים כגון ר' אברהם דוד ור' צבי הירש מקלימוביץ'.

חלק מהחסידים בעיירה היו חסידי קאפוסט, ואחד מבתי הכנסת החסידיים היה שייך אליהם. הרב בקלימוביץ' היה חסיד קאפוסט.

שני שוחטים שימשו בעיירה, אחד לחסידים ואחד למתנגדים. שניהם היו יהודים חסידיים אלא שאחד מהם שחט לקבוצה השניה. אחד היה נקרא "וואלפע דער שוחט" (ר' לוי זאב וולף מלכין) ואחד היה "הירשל דער שוחט" (ר' צבי הירש פבזנר).

וואלפע דער שוחט

אמנם רוב יהודי הקהילה היו שייכים לחסידים, היתה גם קהילה של מתנגדים בעיירה. הם ניהלו שלושה מבתי הכנסת, וכן את הישיבה. ראש הישיבה היה רבי אליעזר הנקין¹. למרות שהיו מתנגדים בעיר, והיה להם רבנים ובתי כנסת ושוחטים משלהם, לא היה

(2) כשהיה צריך הוא היה נוסע שלשה ימים עם סוס ליהודי כדי לעשות ברית! ומעולם לא לקח כסף על עשיית ברית.

(1) אביו של הרב המפורסם רבי יוסף אליהו הנקין שעלה לאמריקה בתחילת שנות תר"פ ועמד בראש ארגון "עזרת תורה".

תיאור העיירה

כך מתאר את קלימוביץ' יליד העיירה ר' יצחק מרדכי פבזנר³ (נולד בשנת תרע"ד):

"אודות קלימוביץ' יש הרבה מה לכתוב, וכל מה שאני זוכר אשתדל להודיע. קלימוביץ' עיירת הולדתנו הייתה עיירה עם חמשה בתי מדרש, שנים חסידיים ושלשה מתנגדיים. בכולם התפללו ולמדו הרבה. בית הכנסת החסידי הותיק היה ישן מאוד. היה זה מבנה עץ שקירותיו כבר היו מקועקעים אבל היו צבועים.

בצפון ובדרום עמדו שולחות עץ ארוכים ויציבים, עליהם למדו בין מנחה למערב. בדרום היה המקום של אבינו ע"ה (ר' שמואל פבזנר), כפי הנראה נשאר בירושה מהסבא מרדכי ז"ל. על השולחן ישב בימות החול אברהם אשר ז"ל עם עדה של יהודים ולמד עין יעקב. הוא היה בן דוד של אבינו. הוא היה למדן גדול, והיה לו חיתוך הדיבור מאוד יפה. ממול בדרום בין מנחה למערב למדו משניות, ואחרי מעריב למדו שיעור גמרא, שמסר המו"צ דאתרא הרב מאיר אלייניקוב, חתנו של הרב הקודם קאפילושיניק. שבת בזמן שלש סעודות הוא נהג לומר מאמר. אברהם אשר ז"ל שבת אחר הצהרים היה לומד מדרש.

היה מאוד מעניין ונעים איך שאברהם אשר ז"ל היה לומד עין יעקב. שומעיו היו כמו שהיו אומרים פעם "עמד" בעלי מלאכות, שהיו מקשיבים בלב ונפש. היו שואלים שאלות קלות, ואברהם אשר ז"ל בלשונו החלקה והיפה ה' עונה הכל. בזכרוני נשאר מאוד הרבה קושיות שהיו שואלים והתשובות שהוא היה עונה.

לפני עומדת עוד התמונה של השומעים. הם היו יהודים טובים מאוד שהיו באים שלש פעמים ביום לתפלה. היו הרבה מנינים, מוקדם מאוד של אלו שהיו צריכים ללכת לעבודה, מאוחר יותר הגיעו בעלי חנויות ופקידים ועוד כאלו.

במחלת תנ"ך וגמרא. רק לעתים רחוקות הגיע אביהם לבקר.

ר' מרדכי אליה שניאור

ר' יעקב איידלשטיין אמר לימים: "יש לי הכרת טובה לאדמו"ר הקודם של חב"ד. התברר לי שהוא היה מארגן שליחי חב"ד שיבואו ללמד ילדים שהוריהם לא נשברו ברוחם למרות השלטון הקומוניסטי. אני מרגיש כלפיו רגשי תודה באופן אישי, כי כך לי ולאחי היו כמה חברים בשנות הילדות".

הוא סיפר כי באותם ימים היו שני בתי כנסת בעיר קלימוביץ' אחד של ליטאים ואחד של חסידי חב"ד. אחרי פטירת אימם הם היו צריכים ללכת לבית הכנסת לומר קדיש. מכיוון שבבית הכנסת החסידי היו יותר מתפללים והאוירה בו היתה יותר חמימה הם הלכו לשם, וכך הם הצטרפו לשלל השיעורים בבית הכנסת החסידי בקלימוביץ'.

עשרות שנים אחר כך היה הרב איידלשטיין מצטט רעיונות ששמע בגיל שמונה-תשע. אחד מאותם שיעורים היה לימוד שבועי של מאמר חסידי ארוך ועמוק שנאמר על ידי הרב מאיר היילניק, שאותו תיאר הרב כ"עובד השם", בזמן סעודה שלישית של שבת. השיעור לא היה מובן אפילו לבחורים המבוגרים שהאזינו, ובוודאי לא לילדים קטנים, אבל גרשון ויעקב ישבו והקשיבו. הרב סיפר: "האמנתי למבוגרים שאמרו לי אז, גם אנחנו לא מבינים, אבל הנשמה מבינה".

(3) במכתב לאחיו מכ"ז סיון ה'תשד"מ.

וחסידים קיימו מניינים קטנים בבתים. בית הכנסת החסידי הראשי ברחוב זלניא הפך לבית תרבות, ובית הכנסת המתנגדי בקומסומוולסקיא הפך לבית ספר טכני לילדים. החדרים ובתי הספר היהודים נסגרו באמצע שנות ה-תר"צ. למרות זאת, החיים היהודיים בעיירה נמשכו, וילדים המשיכו ללמוד בחדרים רק בסתר ובמחתרת. החדר היהודי האחרון נסגר בתרצ"ט.

האווירה היהודית והחסידית בעיירה נשמרה עד שצעירים יהודים, בניס למשפחות חרדיות בעיירה, התחילו לחפש אינטליגנציה כללית וללמוד לימוד חול, ואיבדו את יראת-השמים האותנטית. אף שחלקם עדיין שמרו שבת ולא התנתקו לגמרי, אבל בעקבות שינוי זה האווירה בעיירה השתנתה. נהיה חלק שלם בעיירה של יהודים מסוג זה.

רדיפות המשטר

המשטרה החלה לרדוף את המלמדים ושאר הפעילים היהודים. אנשים נעצרו בקלימוביץ' באשמת "פעילות דתית, השתתפות קהילתית, התארגנות לא חוקית בתי כנסת, ובארגון פגישות חשאיות".

כמו כל המקצועות הקשורות ליהדות ודרך החיים היהודי הפכו לבלתי דרושים או בלתי רווחיים, כגון רבנים, חזנים, מלמדים, בלנים, שוחטים, מוהלים וכו'. מנהיגים מכובדים לשעבר של השטעטל עזבו או נושלו. הוגבלו זכויותיהם של אנשים ומשפחות שסומנו כ"אלמנטים זרים בחברה": סוחרים, בעלי מלאכה ופעילים דתיים וכו'. המשטר החדש הכניס את כל החנויות לשליטת הממשלה, ומיסים ואיסורים בלתי נסבלים חנקו את המפעלים הפרטיים והמסחרים הקטנים. בעקבות כל זאת רבים מהצעירים היהודי נאלצו לעבור מהשטעטל ולחפש את מזלם בערים הגדולות.

בסך הכל, השלטון הקומוניסטי המקומי השקיע מעט מאמץ ברדיפת החסידים. במקום זאת, הם מיקדו את רוב המשאבים שלהם במאמץ לסחוף את הנוער לאידיאולוגיה שלהם, ולהפוך את הצעירים היהודים

...אני רוצה לתאר מעט את שמחת תורה. נהגו שבליחה קוראים בתורה, וזה היה נקרא "נדרים". כל אחד שהיה עולה לתורה היה מנדר נפט להאיר את בית הכנסת. אור חשמל לא היה, היו תלויים כעשרים מנורות ויותר שהאירו את בית הכנסת ואת השולחנות".

תקופת הקומוניסטים

ר' איצ'ע מרדכי עוד הספיק לראות ולהכיר בילדותו את קלימוביץ' בתפארתה. אמנם היה זה בסוף תקופת האור, ולאחר פטירת סבו הגדול ר' מרדכי פבזנר ע"ה, אבל החיים היהודיים והחסידיים בעיירה עוד פחות או יותר התנהלו כסדרם.

אירועי מלחמת העולם הראשונה, מלחמת האזרחים והמהפכה הרוסית שבעקבותיה (תרע"ו-תר"פ) גרמו לשינויים דרסטיים בחיים ברוסיה, והפחיתו מאוד את כמות היהודים בקלימוביץ' ואת יחסם לשאר האוכלוסייה. בתרפ"ו היו בקלימוביץ' רק 2600 יהודים מתוך 7600 תושבים, רק כשליש מתושבי העיירה. תהליך עזיבת יהודי העיירה נמשך בשנים הבאות. בחורף תרצ"ט חיו בקלימוביץ' 1693 יהודים, שהיו פחות מ-20 אחוזים מכלל האוכלוסייה.

דוגמא לכך נמצא להלן בסיפור משפחתו של ר' שמואל פבזנר שברח עם משפחתו ליקטרינוסלב בתקופת המלחמה, כמו למשפחות רבות של פליטים יהודים. אמנם משפחת פבזנר הצליחה לחזור הביתה לקלימוביץ' ולהתבסס מחדש, אבל למרות זאת, העיר שאליה חזרו לא הייתה בדיוק כפי שעזבו אותה. מה גם שמן הסתם רבים מאלו שעזבו כבר לא שבו.

עבור יהדות רוסיה בכלל, וחסידות חב"ד בפרט, שנות ה-תר"צ היו סוערות למדי. המשטר הקומוניסטי כבר היה מבוסס היטב, והם עשו פעלו בעקביות ובנחישות לעקירת יסודות היהדות.

גם בקלימוביץ', במהלך המערכה נגד הדת נדמו אט אט חיי הקהילה היהודית. בשנת תרפ"ב הישיבה והחדרים נסגרו. בתרפ"ט נסגרו גם בתי הכנסת,

שבעלה קיבל במתנה מהפריץ איתו עבד. אנשי המשטרה נכנסו לבית ולקחו הכל.

בהמשך לקחו אותם למעצר בקשר לחיפוש הזהב וחפצי הערך הנמצאים כביכול ברשותם. לבסוף שחררו אותם כיון שלא מצאו אצלם מאומה, אך בעקבות זאת החליטו במשפחה שמשוכן להישאר כאן וצריך לברוח.

סיבה נוספת קשורה לתקווה לצאת ממדינת רוסיה. באותם שנים "נשיא רוסיה" מיכאיל קלינין היה פוגש בכל יום אזרחים של מוסקבה והגליל והנפיק פספורטים עם אישורי יציאה מברית המועצות. היו משפחות של אנ"ש שאכן הצליחו להיפגש איתו ויצאו את רוסיה בדרך זו.

החוק היה שמי שרצה לצאת היה חייב לגור ברדיוס של מאה ק"מ ממוסקבה. רק מי שגר באיזור זה יכול היה לקבל את הפספורט המיוחל. ולכן עברה המשפחה ליגורבסק שהיא פחות ממאה ק"מ ממוסקבה, מתוך תקווה שיצליחו לצאת מגבולות המדינה. בסופו של דבר הם לא הצליחו להגיע אליו.

עוד סיבה שבחרו דווקא בעיר יגורבסק, כיון שבעיר זו גרו אנשי כת נוצרית שהיו הולכים עם זקנים, ולכן התיישבו שם בני משפחתנו שלא יבלטו יותר מדאי.

תקופת יגורבסק

תהיה הסיבה אשר תהא, המשפחה כולה נעקרה מקילמוביץ', אם המשפחה מאשא מאלא פבזר עם בנותיה וחתניה וילדיהם, ועברו לגור בעיר יגורבסק. ביגורבסק הם גרו ארבע שנים עד שנת תרצ"ט, אז עברו לסמרקנד. הם רכשו שם בנין גדול בו גרו חמש משפחות יחד, משפחות שלשת האחיות פלדמן, ריבקין ולוין, ושתי משפחות הנכדים המבוגרים פלדמן וקמינצקי. כולם חיו יחד בשלום ובאחוה.

היו עוד משפחות אנ"ש שהגיעו אז ליגורבסק, אך המשפחה מקילמוביץ' היא שניהלה את עניני היהדות, את המניינים התפלות וכו'. הם היו מצויינים בפי שאר

המקומיים לפועלים קומוניסטים, באמצעות חוות חקלאיות שהם הקימו ליד העיירה למטרת "חינוך מחדש" של הצעירים.

לאור העובדה שבקילמוביץ' השלטונות לא הציקו כל כך בנושאי דת, הגיע אליה הרה"ת ר' משה אקסלרוד, שהיה פעיל בעל מסירת נפש להפצת היהדות ברחבי רוסיה. הוא קפץ על המציאה הגיע לעיירה ובנה שם מקווה, אשר באותו זמן היה זה אחד מהמקוואות היחידים בכל רוסיה. במכתב מיוחד מברך אותו אדמו"ר הריי"צ על שבנה מקווה בזמנים קשים אלו.

עבור החסידים בעיירה הזמנים לא היו קלים. פרנסה לא הייתה בשפע בלשון המעטה, והיה צורך במאמץ עליון כדי להעניק לילדים חינוך חסידי. מובן שכמו שהיה בכל ברית המועצות, החסידים בקילמוביץ' עשו כל מאמץ לשמור על היהדות ולחנך את ילדיהם בדרך התורה והחסידות. בסופו של דבר הם הצליחו.

ר' שמעל פלדמן בן העיירה ציין את המיוחד שבה לגבי שאר מושבות החסידים, שממשפחת החסידים בקילמוביץ' יצאו כל הילדים שומרי תורה ומצוות ויראי שמים בשלימות, חסידים ומקושרים לאילנא דחיי. עובדה המעידה על עומק ויסודיות החינוך והאורחה החסידית ששררה בין בני העיירה. ניתן לומר שמאפיין זה נשמר בעז"ה גם אצל רבים מצאצאי העיירה עד היום הזה.

היציאה מקילמוביץ'

בשנת תרצ"ה המשפחה החליטה לעזוב את קילמוביץ', ועברו לגור בעיר יגורבסק שליד מוסקבה. כמה סיבות היו למעבר.

סיבה אחת היתה קשורה לרדיפות המשטר בעיירה, ולא דווקא בענייני יהדות. באותה תקופה המדינה היתה זקוקה מאוד לכסף בעל ערך אמיתי (בניגוד לכסף מודפס). זה נקרא ברוסית "וואלוטה", והיתה עלילה שאצל היהודים יש "וואלוטה". בעקבות זאת התחילו לרדוף את המשפחה, והושיבו אותם במאסר. בבית שיינא ריבקין היו חפצי ערך ורהיטים יקרים

שיהיו חיים קשים אבל הם ישרדו. ב) אנשים לא תיארנו לעצמם שהחזית תנוע מזרחה כל כך מהר, הם קיוו שהצבא הרוסי יהדוף אותם. ג) כמעט ולא נותרו צעירים בעיר. רוב הצעירים הלכו ללמוד או לעבוד בערים גדולות או גויסו לצבא.

כשנכנסו הנאצים ימ"ש לקלימוביץ', הם הורו ליהודים בעיירה לסמן את בגדיהם ובתייהם במגן דוד ולשלם כופר. הוקמה מועצה יהודית עם אחד עשר חברים. הם שרפו את בית הכנסת, שדדו את היהודים מרכושם, העבידו אותם בעבודות כפיה, השפילו אותם בניקוי רחובות העיירה, ואף רצחו בהם. כל זה נעשה בסיוע המשטרה המקומית. אנשים ניסו לברוח אבל ברוב המקרים לא הצליחו.

ט"ז חשוון תש"א היום הזה יישאר לנצח הנורא ביותר בהיסטוריה של קלימוביץ'. הנאצים שלחו את כל הגברים הבוגרים לעבודה, וגירשו את הזקנים והילדים מבתייהם. חלק מהיהודים עדיין לא הבינו מה קורה, חלקם ניסו להסתתר. שכנים רוסיים צפו בנעשה, חלקם באהדה, אחרים בסקרנות, ועזרו ברצון למשטרה. הם ריכזו אותם במוסך מאחורי בית החולים, וחיפשו בבגדיהם חפצי ערך. בפאתי קלימוביץ' נחפר מיכל דלק ענק באדמה, זמן קצר לפני המלחמה הוא נלקח משם ונשאר חור ענק. בור זה הפך לקבר אחים לתשע מאות יהודי העיר.

לפי העדויות השוטרים הרוסיים היו גרועים יותר מהגרמנים, והם אלו שירו ביהודים בפקודת הנאצים. על הילדים אפילו לא בזבזו מחסניות, אלא הרגו אותם באתים וכידונים, וזרקו אותם לבור. גם אחרי הירי וכיסוי הבור הקבר המשיך לעלות, שכן בתוכו היו קבורים אנשים שעדיין חיים. שכשהבור נסגר זרם דם על האדמה. היו ניסיונות בריחה במהלך ההוצאה להורג עצמה, אך רוב היהודים היו מיואשים וחיכו

המשפחות בשם "די קלימוביץ'ערס". עיירת מוצאם היתה מאוד משמעותית במשפחה, וכך זה נשאר אצל רבים מצאצאי המשפחה עד היום.

באותן ארבע שנים שגרו שם היו החיים די שלווים. היה להם כל צרכיהם בגשמיות וברוחניות. הדוד ר' ישראל לויין היה שוחט ולקראת יום טוב היו שוחטים בהמה, וכן היה חלב ישראל מהבהמות, ואפילו הכינו חמאה. היה תנור שבו הכינו את האוכל, והיו ארבעה שולחנות בחדר אוכל אחד, שם היו נערכות הסעודות.

לתפילות היו מנינים עם ספר תורה. בית כנסת לא היה אבל עשו מניינים לכל התפלות בבנין של המשפחה, וכל אנ"ש היו מגיעים להתפלל שם. כמו כן שני ילדים למדו אצל הדוד ר' ישראל לויין, ראובן קמינצקי ומוטל לויין, שניהם נעשו בר מצווה בתקופה ההיא. בכל שבת היו ילדי הכפר באים "אל הקלימוביץ'ערס" לשחק, האוירה היתה מאוד שמחה.

אחת מבנות המשפחה תיארה: "ביום טוב שמחת תורה בעת ההקפות היתה השמחה גדולה כל כך, שהיתה ההרגשה שלא רק היהודים שמחים אלא ממש הקירות רוקדים יחד איתם. הילדים היו עושים רכבת של ריקודים. ליום טוב היה טעם מאוד מיוחד שלא קיים כיום".

ייתכן שתיאור זה יכול אולי לספק מושג קלוש מהאוירה החסידית הלוהטת ששררה בעיירה קלימוביץ' עצמה בימי זוהרה.

חורבן העיירה

בקיץ תש"א פלש הצבא הגרמני לברית המועצות. עם תחילת המלחמה הגיעו כמה פליטים יהודים מפולין לקלימוביץ' ודיברו על זוועות הנאצים, וכשנכנסו הגרמנים ימ"ש הם היו הראשונים לברוח לעורף הרוסי. רק חלקם הצליחו.

למרות השמועות שהגיעו לעיירה על אכזריותם של הנאצים ימ"ש, רבים מיהודי קלימוביץ' לא מיהרו לברוח. כמה סיבות יש לכך: א) היו שמועות על מעשי טבח של הגרמנים אבל אנשים לא האמינו, וחשבו

רבים מצאצאי קלימוביץ' גאים מאוד בעיירת מוצאם החסידית, ומדברים עליה כעל "מרכז העולם". בין צאצאי העיירה מתהלכת בדיחה, שכאשר קלימוביץ' בא למנות את מעלותיו הוא מתחיל למנות עם הזרת: "ערשטנס, בין איך א קלימוביץ'ער", ובוזה נגמר הענין. אחד מבני העיירה אמר: אם יאמרו על אדם שהוא "א חכם, א שיינער, א צדיק, א למדן", ואחרי כל זה יוסיפו שהוא גם "א קלימוביץ'ער" – זה יהיה השבח הגדול ביותר! אומרים שהרבי אמר פעם ביחידות למי שסירבה לשידוך שהוצע לה: "מה הבעי"? הוא לא מקלימוביץ'!"

אחרים מבני העיירה וכנראה גם מחוצה לה חשבו שקצת הגזימו בחשיבותה... בכל אופן לאלו ולאלו נערך קובץ זה למען יעמדו הדברים לדורות.

החומר שבקובץ זה נלקט מכמה מקורות שכבר התפרסמו, ביניהם יש לציין שתי תשורות של משפחת פבזנר⁵, בהם פירוט סדר היחס, ההיסטוריה ודברי ימיה של המשפחה, וכן מכתבי ר' יצחק מרדכי פבזנר בהם הוא תיאר את העיירה. הספר "חסיד ומחנך" אודות הרה"ת ר' יששכר דוב גורביץ' (פרק י). הקובץ "זכור אל תשכח – קלימוביץ'"⁶, חב"דפדיה, ועוד. בנוסף צורפו לכאן שמועות ומסורות של זקני המשפחה שעברו עד כה בעל פה מדור לדור, מפי גבי זעלדא זקס שתחיה (בת ר' זלמן פלדמן), ר' זעליג ריבקין שיחיה, ועוד כמה מבני המשפחה שסייעו בהעמדת הדברים על דיוקם.

קובץ זה אינו מכוון להקיף את כל המידע אודות העיירה קלימוביץ', אלא לספק טעימה קטנה מטעמה וניחוחה, דרך סיפורי המשפחות והדמויות שפעלו בה, נולדו בה או התחתנו עם בנותיה. לכן גם סיפורי קטנים ומעוטי משמעות נשזרו כאן, כדי לנסות ולהשלים דרך פסיפס של חלקיקי מידע מעולם ישן ונעלם, תמונה מסוימת. ועדיין רב הנסתר על הגלוי.

למותם. אחרי זה נשארו בקלימוביץ' שמונים גברים יהודים. רק חלקם הצליחו להימלט.

מצבת יהודי קלימוביץ' בקבר האחים

באביב תש"ג, כשהרגישו שנסוגתם מרוסיה קרובה, הופיעו הנאצים שוב בקלימוביץ', ורצחו את משפחות נישואי התערובת.

בכ"ח אלול תש"ג שוחררה קלימוביץ' בידי הצבא האדום. מבין אלה שנתרו בקלימוביץ' עד תחילת הכיבוש, רק חמש עשרה יהודים שרדו⁴.

"ערשטנס בין איך א קלימוביץ'ער"

לעיירה קלימוביץ' החסידית מקום של כבוד בהיסטוריה של חסידות חב"ד ליובאוויטש ובהתפתחותה והתפשטותה ברוסיה הלבנה ובכל העולם. צאצאי קלימוביץ' מהווים עד היום משפחות חשובות בליובאוויטש המשמשים כשלוחי הרבי ברחבי העולם ומפיצים את תורת החסידות ודרכיה, וממשיכים את מורשת העיירה ורוחה עד היום הזה.

(5) תשורה פבזנר-רודרמן כ"ו שבט תשע"ז. תשורה באנגלית, י"ז סיון תשפ"ב.

(6) רוסית, מוגילוב 2019.

(4) ע"פ תיעוד של מיכאיל (שמואל) ריבקין, ד"ר בפזיקה ומתמטיקה. במשך שנים רבות אסף מידע גורלן הטארגי של העיירות היהודיות במחוז מוגילוב בשנות המלחמה, בעיקר העיירה קלימוביץ', בה נספו רבים מקרוביו. בתש"מ"ט עלה עם משפחתו לישראל. מתגורר כיום ברחובות.

למרות ההשתדלות לברר את הדברים עד כמה שניתן, מובן שייתכן ומסתבר שחלק מהפרטים אינם מדויקים, וכמובן גם שחסרים הרבה פרטים. תקוותנו שפרסום הדברים יעורר שיתבררו ויתלבנו הדברים למען הדורות הבאים.

למרבה הצער רוב האנשים שחיו עמנו בדור זה והעבירו לנו את המידע המוצג כאן לא חיו בעצמם בעיירה בימי זוהרה, ולכן המידע הוא מטבעו מקוטע. ובכל זאת נעשה ניסיון לקבל מתוך המעט שיש בידינו מושג מסוים מה היתה העיירה הזו בימים עברו.

ב. דורות ראשונים

התייסדות קלימוביץ' החסידית

קלימוביץ' היתה עיירה חסידית עוד מימי אדמו"ר הזקן. בשיחות ורשימות אדמו"ר הריי"צ מסופר באריכות על עיירה זו וכיצד הפכה לעיירה חסידית⁷. בדור של אדמו"ר הזקן היו בעיירה שלשה חסידים של אדמו"ר הזקן, ר' אבא "דער לעבעדיקער", ר' יצחק שאול ור' יוסף שלום. לפעמים מוזכר חסיד נוסף בשם ר' שאול לייב. חסידים אלו הביאו את החסידות לקלימוביץ'.

אודות ר' אבא דער לעבעדיקער מספר אדמו"ר הריי"צ: שם אביו היה ר' מאיר זלמן, תלמיד חכם ונגיד מהעיירה גלוחאב שעל יד צ'רניגוב. בשנות ילדותו הוא למד בישיבה בסמרגון, אצל ראש הישיבה הגאון ר' אליקים פייביש הפרוש. הוא היה שוקד באהלה של תורה, ואחר כך עסק במסחר בעיירה פוצ'פ, שם נולדו ר' אבא ושלושת אחיותיו.

אחד מבעלי האחוזות שהיה בקשר איתו בענייני מסחר הציגו לפני אחד השרים, ור' מאיר זלמן שכר ממנו את העיירה קלימוביץ', את הכפרים סביב קלימוביץ', את הנהרות ואת בתי המלון שבדרכי העיירה, והוא עבר לשם עם בני ביתו. הוא עבד במרץ רב ובחכמה רבה והצליח מאוד במסחרו. תמיד קבע עתים לתורה וביתו היה בית וועד ללומדי תורה. למרות עוצם טרדותיו בעסקיו הוא בנה בקלימוביץ' בית מדרש בחצרו, ובית להכנסת אורחים בני תורה, ובחר עשרה זקנים תלמידי חכמים פרושים והושיבם בבית המדרש וסיפק להם כל צרכיהם, והוא גם שימש מפעם לפעם כמגיד שיעור בגמרא בעיון רב.

התקרבות ר' אבא לאדמו"ר הזקן

בתור ילד היה אבא ילד שמח ועליז, בעל כשרונות נעלים עוד משחר ילדותו. בבר המצווה שלו הוא אמר לפול חריף וגם הפליא את שומעיו בדרוש שהוא הכין, על דרך המוסר, על הפסוק "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם". שנתיים הוא שקד בספרי מוסר, שערי תשובה לרבינו יונה, חרדים, ראשית חכמה וכדומה. כמה פעמים הוא היה שומע מתלמידי חכמים עוברים ושבים את שמות הצדיקים הגדולים אנשי המופת, הבעל שם טוב ותלמידו המגיד ממעזריטש, אבל לא שם לבו לזה.

פעם אחת הגיע עובר אורח תלמיד חכם מופלג שהתאכסן אצל אביו, שסיפר לו אודות תורת החסידות ושיטתה בדרכי עבודת הבורא, והדברים שבו את ליבו. האורח סיפר לו שבגבול פולין בעיירה קטנה קאליסק, מתגורר גאון בשם ר' אברהם מקאליסק, שהוא איש פלא בעבודת הבורא.

דיבורים אלו נכנסו בליבו של הילד אבא. הוא לא סיפר מאומה לאף אחד, ויום אחד הוא הלך מביתו והגיע לר' אברהם מקאליסק. שם הוא מצא את חסידי קאליסק העוסקים בעבודת הבורא בהתלהבות גדולה ובדרך ביטול היש. תורתו של ר' אברהם מקאליסק תפסה אותו מאוד, אבל את הדרך בעבודה שנהגה שם הוא לא יכול היה לקבל.

פעם אחת, בשבת מברכים אלול, כשר' אברהם נסע להרה"צ ר' מענדל הורודוקער, נסע ר' אבא יחד איתו, והתעכב שם שלשה חודשים. שם היתה העבודה במתינות יותר, בנחת ובמתיקות. התורה של ר' מענדל הייתה בעיון גדול ובקיצור מופלג, והיו הדיבורים סתומים ונפלאים.

7) התמים חוברת ה עמודים לז-מג. חוברת ז עמודים מז-נב. חוברת ח עמודים לז-מד.

התגורר ר' גרשון בער בקלימוביץ' עם אשתו, ולא היו לו ילדים, ובמשך הזמן הוא ירד מנכסיו, חלה ונפטר. כמה חודשים אחר כך (בשנת תקפ"ה) נולד לאשתו בן ונקרא שמו ר' גרשון בער, הלה הוא החסיד הידוע ר' גרשון בער מפאהר, מגדולי החסידים של אדמו"ר הצמח צדק.⁸

"ר' אבא דער לעבעדיקער"

ר' גרשון בער מפאהר סיפר לאדמו"ר הרי"צ בילדותו סיפורים רבים, ביניהם גם את הסיפור הנ"ל. וכמו כן סיפר לו שהוא הכיר היטב את הדוד ר' אבא חסידו של אדמו"ר הזקן, למרות שהוא היה בן שש כשדודו נפטר.⁹

הוא סיפר לו גם מדוע קראו לו ר' אבא "דער לעבעדיקער". מסיפור זה ניתן לקבל מושג כלשהו בשיעור קומתם של ר' אבא וחבריו, חסידי חב"ד הראשונים של העיירה קלימוביץ':

לאחר שר' אבא התקרב לאדמו"ר הזקן החלו הוא וחבריו להפיץ את תורת החסידות בקלימוביץ'. תושבי העיר המתנגדים מאוד לא אהבו זאת, וכדי לבלום את השפעתו של ר' אבא הלשינו עליו בפני הפריץ המקומי כי ר' אבא דיבר עליו סרה. הפריץ האמין להלשנה, וכיון שהיה גאוותן גדול כעס מאוד וציווה להלקותו חמישים מלקות.

זמן מסוים קודם היום המוגבל לקבלת העונש הגיע ר' אבא לפריץ לבוש בבגדי שבת חגיגיים. הפריץ סבר שהוא בא לבקש רחמים שיפטור אותו מהעונש. כששאלו מדוע באת לכאן, ענה ר' אבא: באתי להודות לך על המשפט שלי. הפריץ חשב שמדובר באדם לא שפוי שנטרפה עליו דעתו, ולכן נמנע מלהזמין למעמד ההלקאה את חבריו הפריצים כמקובל.

ביום המוגבל לביצוע גזר הדין הופיע ר' אבא שוב לבוש בבגדי שבת, ונלוו אליו כמה מחבריו החסידים

בחודש השלישי להיותו בהורודוק, הגיע אדמו"ר הזקן, "המגיד מליוזנא", עם קבוצה מתלמידיו על אחת השבתות. את הדרוש שאמר ר' מענדל באותה שבת ביאר להם אדמו"ר הזקן ביאר עד שהיו הדברים בהירים שמחים ומאירים, ומתלמידי אדמו"ר הזקן התוודע ר' אבא להדרכה בלימוד של אדמו"ר הזקן. הוא החליט לנסוע לליוזנא, נשאר שם שמונה חודשים ולמד שם את יסודות תורת חסידות חב"ד, ואחר כך חזר לביתו שמח וטוב לב.

התקרבות ר' זלמן מאיר

כשהגיע הביתה אביו ר' זלמן מאיר נהנה מאוד מדברי התורה שהביא איתו, ונסע גם הוא לליוזנא לאדמו"ר הזקן. הוא מאוד רצה להישאר שם, אבל אדמו"ר הזקן יעץ לו לקחת לו מורה שילמדו את תורת החסידות. אז מכר ר' זלמן מאיר את כל עסקיו ושקד על התורה ועבודת החסידות יומם ולילה.

זו היתה ההתחלה של חסידות חב"ד בעיירה קלימוביץ'.

ר' מאיר זלמן זה, כשהיה בפעם האחרונה בחייו בליוזנא הוא פגש שם את העילוי מקרוצע ר' גרשון בער, שהיה מגזע גדולי המתנגדים, וכשהיה בן י"ט שנים הוא הגיע לשקלוב, ופגש שם את הגאון האדיר ר' יוסף כלבו ושמע ממנו אודות גדולתו של אדמו"ר הזקן. הוא נסע לאדמו"ר הזקן ונשאר אצלו כמה חודשים והתחיל ללמוד תורת החסידות.

כשפגשו ר' מאיר זלמן מקלימוביץ' הוא לקחו לחתן לבת הזקונים שלו, ובנה לו בית בקלימוביץ', וסיפק לו כל צרכיו בעין יפה. הוא נעשה מגדולי המקושרים של אדמו"ר הזקן, והיה חביב אצל אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק.

אחר פטירתו של ר' מאיר זלמן הוא השאיר את נכסיו ועסקיו ושלשת חתניו ובנו ר' אבא. עשרים שנה

(9) הוא סיפר שבהיותו בן שלש דודו שר איתו ניגון: "והבדילנו מן הטועים ונתן לנו תורת אמת". אודות ניגון זה ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ג ע' ש באריכות.

(8) כמבואר אודותיו בארוכה בשיחות של הרבי הקודם.

הביתה קודם יום טוב? וענה: בוודאי, אבל קודם ברצוני להתפלל מנחה. והוא חזר תורה של אדמו"ר הזקן שהוא שמע לפני חמישים וחמש שנה, אודות "לעולם יהא אדם זהיר בתפלה המנחה".

הוא התפלל מנחה, ואמר שהוא ייפטר עוד היום קודם יום טוב, והוא מבקש מכולם שיקברו אותו מיד, כדי שיוכל לטבול בנהר דינור ולהגיע להילולא למעלה. הוא מיד התפלל מנחה, היה זה אחרי חצות, בזמן שאפשר להתפלל, וקודם הקדיש האחרון שמעו איך ר' יצחק שאול אומר "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", ובפנים מאירות השיב את נשמתו למעלה. החסיד ר' גרשון בער הפליא את מדריגת זקני החסידים, ואמר: "כשעמדו בד' אמות של זקני החסידים ראינו את כח הפועל של הרבי".

ר' גרשון בער מפאהר

הרב החסיד ר' גרשון בער פאהארער נולד בקלימוביץ בשנת תקפ"ה, הוא היה כאמור בן יחיד לאביו ר' גרשון בער העילוי מקורצא, נולד לאחר פטירתו ונקרא על שמו. הוא גדל והתחנך באוירה החסידית של העיירה, אצל דודו ר' אבא "דער לעבעדיקער", ר' יצחק שאול ועוד מחסידי אדמו"ר הזקן בקלימוביץ. משנת תקצ"ה גדל אצל דודו עזריאל יעקב מלמד. בשנות נעוריו למד בעיר סלוצק. אחר כך עבר לעיירה פאהר בפלך צ'ערניגוב. בהמשך התגורר כמה שנים בעיר נעוועל פלך ויטבסק, והיה מהחסידים הבולטים שם.

לראש השנה תקצ"ח, לבר מצווה שלו, נסע בפעם הראשונה לרבי הצמח צדק ונעשה מקושר אליו בלב ונפש. בשנת תר"ט הכיר את מורו ומדריכו הרב הצדיק ר' הלל מפאריטש ומיני אז הפך לתלמיד מובהק שלו. לאחר הסתלקות הצמח צדק התקשר לאדמו"ר המהר"ש ולאחר מכן לאדמו"ר הרש"ב.

אדמו"ר הריי"צ סיפר שאביו הרבי הרש"ב קרא לו באחת ההזדמנויות ואמר לו: "כאשר בא הרב החסיד רבי גרשון דובער והוא אחד מזקני החסידים ומקבל

לבושים אף הם בבגדי שבת, ובהתייצבם לפני הפריץ פצחו ר' אבא וחבריו בריקוד חסידי עליו. את חמישים המלקות ספג ר' אבא בלי להוציא הגה מפיו, ובסיומן יצא פעם נוספת במחול עם חבריו. לאחר מכן אמר כי השמחה העצומה שמילאה את ליבו על שזכה לקבל מלקות בגין הפצת חסידות גרמה לכך שהוא לא חש כל כאב. מאותו יום והלאה דבק בו הכינוי "ר' אבא דער לעבעדיקער".

החסיד ר' יצחק שאול

אודות החסיד השני ר' יצחק שאול סיפר גם כן החסיד ר' גרשון בער מפאהר לאדמו"ר הריי"צ שהוא זוכר את הקבלת פנים שהוא היה נוהג לתת לו בשעה שהוא – ר' גרשון בער – היה חוזר מליובאוויטש, כיצד היה נוהג לשמוע ממנו, למרות היותו ישיש גדול וזקן מופלג, את המאמרים שהוא שמע בליבאוויטש.

הוא גם סיפר כיצד היתה הפטירה של החסיד ר' יצחק שאול: היה זה כ"א טבת, והוא היה לא בריא, נכדו ר' בער המלמד הגיע להודיע שסבו לא מרגיש טוב, והוא התפלל בהתלהבות וישבו אצלו כמה שעות, עד ליום הבא כ"ב טבת בערב. אחר כך הוא נפל בעלפון, כשהתעורר הוא אמר: "אם זה כבר יום חמישי בבוקר, כ"ג טבת, הוא רוצה להתפלל, ועל יום טוב כ"ד טבת, ההילולא של אדמו"ר הזקן, הוא רוצה כבר להיות בבית". כולם נבהלו, הוא הרי היה לגמרי בדעתו. אמרו לו שזה עדיין קודם חצות, אז הוא אמר שהוא יקרא קריאת שמע שעל המטה וירדם.

בבוקר כ"ג טבת הוא התפלל. הוא היה צריך להפסיק כמה פעמים בתפלה מצד החלישות. כשהגיעו אליו הוא כבר היה אחרי התפלה. הוא אמר לחסיד ר' יוסף שלום הנ"ל שיקראו לחסיד הזקן ר' שאול לייב, ועוד כמה חסידים שהוא הזכיר שם, שכן הוא רוצה לקבל ברכת הפרידה, וציווה לחסיד ר' גרשון בער פאהארער לחזור את המאמר הראשון שהוא הביא מליובאוויטש. הוא אמר לכל החסידים: אני נוסע הביתה ליום טוב. כולם לא הבינו מה הוא אומר, חוץ מהישיש ר' שאול לייב, שאמר לו: אתה רוצה להגיע

אדמו"ר הרי"צ מתאר שבכל עת שר' גרשון בער היה מגיע לליובאוויטש היה מרבה לספר לו סיפורים מכ"ק רבותינו נשיאנו הקדושים. סיפורים אשר ראה בעצמו ושמע מפייהם הקדוש, ומפי קדשם של כ"ק הרב רבי חיים אברהם שניאורי בנו של אדמו"ר הזקן, רבי מנחם נחום (בן אדמו"ר האמצעי), וכ"ק הרבנים הצדיקים בני הוד הרבי הצמח צדק, את אשר שמע מפי זקני החסידים ואת אשר קיבל מפי מורו ומדריכו הרב הצדיק רבי הלל מפאריטש.

ר' גרשון בער נפטר במרחשון תרנ"ח.

פנימי מאת כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, תשתדל להרבות להיות בחברתו, להאזין היטב ולהתבונן היטב איך הוא מתפלל, תהיה אצלו באכסניתו וגם תבקשו לבוא אליך ותטה אוזן קשבת לכל אשר יספר וידבר".

באותה עת, דיבר הרבי הרש"ב שעה ארוכה בשבחו של החסיד רבי גרשון דובער שהוא משכיל נפלא ועמקן והפליא במעלת עבודתו ואשר בו מקוימת הברכה "והלואי יתפלל כל היום כולו", שהוא כל היום כולו כמו בעבודת התפילה. וכן, הרבה הרבי לדבר בגודל מדת האמת של החסיד רבי גרשון דובער וביאר מעלותיו הנפלאות בעבודה ובהשכלה.

ג. הרה"ח ר' מרדכי פבזנר

עסק בשליחות אדמו"ר הזקן בהדפסת ספרי הטורים והש"ס בסלוביטא, יחד עם ר' שלום שכנא חתנו של אדמו"ר הזקן ואביו של הרבי הצמח צדק¹¹.

לאחר הסתלקות אדמו"ר הזקן עמד לימין אחיינו כ"ק אדמו"ר האמצעי ונלחם נגד מנגדיו. כמו כן באותה תקופה עבד ר' מרדכי לצד אחיו המהר"ל בהגהת השולחן ערוך של אדמו"ר הזקן לקראת הדפסתו.

בשנותיו האחרונות שימש כרב בעיר אורשא, במחוז ויטבסק שבבלרוסיה. בספריית ליובאוויטש ישנם מספר תשובותיו שכתב.

ר' מרדכי נפטר עשר שנים אחרי אדמו"ר הזקן, ביי"א אדר תקפ"ג, ומנוחתו כבוד בקאפוסט.

שם המשפחה פבזנר

שם המשפחה פויזנר על שם העיר פוזנא שבפולין שממנה באה משפחת אדמו"ר הזקן¹², וזה היה לכתחילה שם משפחת אדמו"ר הזקן, עד ששינהו ל"בורוכוביץ". אחר כך החליפו בבית הרב את כינוי משפחתם ל"שניאורסאן" כדי להתייחס על אדמו"ר הזקן. ר' מרדכי נשאר עם השם הקודם פויזנער, וכל צאצאיו נקראים בשם זה. בהמשך מסיבות כלשהן שונה השם לפבזנר.

בימי נשיאות כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע הגיעו לקלימוביץ' חסידים רבים נוספים, ביניהם ר' ברוך צדוק פבזנר נכד הרה"ק ר' מרדכי מרדכי פויזנער אחיו של אדמו"ר הזקן, וחתנו בן אחיו ר' מרדכי פבזנר. מכיוון שמשפחות רבות בעיירה קלימוביץ' התייחסו אחרי ר' מרדכי פויזנער אחי אדמו"ר הזקן – נתחיל את סדר תולדות המשפחה ממנו והלאה.

הרה"ק ר' מרדכי פוזנער

הרה"ק ר' מרדכי אחיו של אדמו"ר הזקן נולד לאביו ר' ישראל ברוך פוזנער ואמו הרבנית רבקה¹⁰ (שאר האחים: ר' יהודה לייב, ר' משה). אנשים שהכירו אותו אמרו שתוארו היה דומה הרבה מאוד לתואר אחיו אדמו"ר הזקן.

ר' מרדכי היה חריף ובקיא בתורה. אדמו"ר הזקן מכנה אותו: "האחד ומיוחד אחי הרבני המופלג הנגיד מורנו מרדכי נ"י". הצמח צדק אמר עליו: "היה חריף נפלא ובעל סברא ישרה בעמקות נפלאה, כשהיה לומד איזה סוגיא היה לומד חמשה ששה פעמים, ומפעם לפעם היה מחדש חידושים בחריפות עצומה כמטפס ועולה מדרגא לדרגא, ופלפולו היה נחמד ונעים".

בתחילת הנהגתו של אדמו"ר הזקן היה גר בליוזנא בסמיכות לאחיו. אדמו"ר הזקן מינהו כאחראי על לימוד הנגלה, ואחד הממונים על ה"חדרים" שהקים בליוזנא. כל תלמיד חדש היה צריך להיבחן אצלו לפני שנכנס ללימוד בחדרים, וכן מסר שיעורים בנגלה.

משטאלין, להביא על מכבש הדפוס בסלאוויטא... ש"ס תלמוד בבלי... גם ספרי רבינו יעקב בעל הטורים".

בהדפסת הש"ס השניה בסלאוויטא התפרסם מכתב של אדמו"ר הזקן אודותיו. ראה אגרות קודש אדה"ז ע' רמטרנב שנא"שנ.

12) ייתכן שהראשון שהשתמש בשם זה היה ר' משה הסבא-רבה של אדמו"ר הזקן שהיה ראש הקהל של העיר, נין של המהר"ל מפראג.

10) חתונת ר' ברוך התקיימה בקיץ ה'ת"ג, אדמו"ר הזקן נולד בח"י אלול תק"ה. משיחות אדמו"ר הרי"צ משמע שאדמו"ר הזקן היה הבן הבכור (סה"ש תשי"ג ע' 153). אך ברשימות מופיע שר' מרדכי היה גדול ממנו בשנים (רשימת היומן ע' שיא).

11) כמוזכר בהסכמת הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב מ"י"ג תמוז תק"ס: "העיר ה' רוח טהרה להני שני אנשים אפרתים, ה"ה הרבני המופלג הותיק מוה' מרדכי במוה' ברוך מאורשא, ודעימיה ה"ה הרבני המופלג הותיק מוה' שלום שכנא במוה' נח

היתה ברמה של רב. לא ידוע מי היו הוריה ופרטים נוספים אודותיה, אבל ייתכן שגם היא היתה קרובת משפחה.

לר' ברוך צדוק ולרישא נולדו חמש בנות: הבכורה **מאשה מאלה** – נישאה לכן דודה ר' מרדכי פבזנר בן של ר' שניאור זלמן, עליה ידובר להלן. בין אחיות: **חנה** – נישאה לר' שמואל דוד בלינוב. **שיינא רחל** – נישאה לר' אברהם אבא בונין¹⁶. **חיה שרה** – נישאה לר' משה ניסן אזימוב.

בקלימוביץ' בלטה משפחתם של רישא בת העיירה ור' ברוך צדוק, ובעיירה נהגו לכנות אותה "רישסצינע", כלומר: החבורה של רישא¹⁷. היא נחשבה לראשת המשפחה. כיום, אלפים רבים מחסידי ליובאוויטש מתייחסים אחריה לפחות דרך אחת מהאחיות הנ"ל.

הרה"ח ר' שניאור זלמן פבזנר

הרה"ח ר' שניאור זלמן פבזנר נולד לאביו ר' משה דב בער ב"ר מרדכי, והוא בן דוד שני של אדמו"ר הצמח צדק. גר בעיירה חסלביץ' שברוסיה הסמוכה לליובאוויטש. נראה ששם אשתו היה אסתר הדסה¹⁸.

לר' שניאור זלמן ואשתו נולדו בחסלביץ' לפחות שלושה ילדים:

שיינא באשא – נולדה בחסלביץ' בשנות ה-תק"צ, ושם חיה כל ימיה. היא נישאה לר' ישראל חזאנובה והיו

(15) מסופר שהיא היתה נשואה לפני כן ונולדו לה חמש בנות, אלא שמסיבה כלשהי החליטה להתגרש מבעלה. אולי בגלל שלא היה מספיק ירא שמים לטעמה. היה לה בן בשם יהודה לייב קזקוב מחוטימסק, שהיה כנראה מנישואיה הראשונים. היה לה גם נכד בשם נח בער נתקין.

(16) בנו התי' ר' אלכסנדר זושא נולד בקלימוביץ' בשנת תרע"א. בשנת תרפ"ג עברה משפחתו למוסקבה. בצעירותו התקשר לאדמו"ר הרי"צ ולמד בתומכי תמימים בנעוועל. בהמשך למד בסניפי הישיבה בחרקוב, בפולוצק, במלחובקה וביקטרינוסלב, שם שהה – בשנת תרפ"ז – כחצי שנה.

(17) היתה קבוצה נוספת של משפחות שנקראה בעיירה "מאשסצינע". בעיירה אמרו שכל העיירה מחולקת לשתי קבוצות "רישסצינע" ו"מאשסצינע".

(18) לא ידועים פרטים עליה. השם אסתר הדסה משוער לאור העובדה ששתיים מנכדותיו הגדולות נקראו בשם זה.

הרה"ח ר' משה בער פבזנר

הרה"ח ר' משה דב בער נולד לאביו ר' מרדכי אחי אדמו"ר הזקן¹³, והוא בן דוד של אדמו"ר האמצעי. נקרא כנראה על שם הסבא-רבה של אדמו"ר הזקן ר' משה ראש הקהל בפוזנא, ועל שם הרב המגיד ממעזריטש.

לר' משה דב בער היו שני בנים: שניאור זלמן וברוך צדוק¹⁴. לא ברור היכן התגורר ר' משה דב בער או פרטים נוספים אודותיו.

הרה"ח ר' ברוך צדוק ורישא

הרה"ח ר' ברוך צדוק פבזנר נולד לאביו ר' משה דב בער ב"ר מרדכי, והוא בן דוד שני של אדמו"ר הצמח צדק. היה חסיד ועובד ה'. מסופר שהוא סבל מאוד מבעיה רפואית ברגלו שלא מצא לה מרפא וגרמה לו לכאבים עזים. למרות כאביו הוא היה מתפלל בדביקות ועשה מאמצים שהכאב לא יפריע לו בתפלתו. בסופו של דבר הוא הלך לעשות ניתוח בשביל לרפא את רגלו אבל הוא נפטר מהניתוח.

הוא התחתן עם אשה מיוחדת מהעיירה החסידית קלימוביץ' בשם **רישא**¹⁵, וכנראה בעקבותיה הוא עבר להתגורר בקלימוביץ'. היא הייתה אישיות מיוחדת וחזקה מאוד, ונודעה כאשה מלומדת מאוד ויראת שמים גדולה. יוצאות העיירה סיפרו שידענותה בתורה

(13) יש לציין שע"פ מקורות שונים נראה שמלבד ר' משה בער היו לר' מרדכי אחי אדמו"ר הזקן עוד ילדים.

בת אחת נישאה לר' שמעון ליפשיץ. בנם היה הרב ר' דובער ליפשיץ, רב בווייעטקא בלארוס, הידוע בספרו "גולת עליות" על הלכות מקוה, המתייחס לאדמו"ר הזקן כ"דודי זקני", וע"פ השמועה הוא נכדו של ר' מרדכי. הבת השניה (אולי בת"י) היתה אם משפחת לברטוב המתייחסת לר' מרדכי (ממנה יצא ר' דובער לברטוב המכונה 'בערל קאבילאקער', שלמד בתו"ת ליובאוויטש).

בקובץ "המאסף" (ירושלים תרנ"ו ואילך) נדפסו חידושי תורה מיהודי בשם ר' **משה ישראל פוזנער** מדוברובנא, וע"פ האמור שם, הוא מתייחס ל"ר' שמעון ז"ל בן הרב הגאון המפורסם ר' מרדכי ז"ל אחי אדמו"ר הגר"ז נב"ג"מ זי"ע בעל השו"ע והתניא".

(14) יש טענה שהיתה לו גם בת בשם ציפורה שנישאה לשמעון דב בער פסחוסן.

הרה"ח ר' מרדכי פבזנר

הרה"ח ר' מרדכי פבזנר נולד לאביו הרב שניאור זלמן פבזנר בעיירה חסלאביץ', כנראה בשנות ה'ת"ר, ונקרא שמו בישראל מרדכי על שם העלטער זיידע שלו ר' מרדכי פוינזער אחי אדמו"ר הזקן. ר' מרדכי היה ידוע במדותיו הטובות ובמוחו העמוק. היה חסיד של הרבי מהר"ש ואחר כך של הרבי הרש"ב, שחיבבו אותו, וכינו אותו "שאר בשרי" בגלל קרבת המשפחה.

בשנות ה-תר"ל נשא את בת דודתו, הבת הבכורה של דודו ר' ברוך צדוק ומרת רישא, הלא היא האשה הצדקנית מרת **מאשא מאלא** בת העיירה קלימוביץ'. השידוך נעשה באישור הרבי מהר"ש. כנראה בעקבות השידוך הוא התיישב בקלימוביץ'.

על השידוך מסופר: ר' ברוך צדוק פגש את אחיו ר' שניאור זלמן בליובאוויטש וסיפר לו: "יש לי בשם בת מאשא מאלא שהיא כבר בת עשרים וארבע ואף אחד לא רוצה להשתדך איתה, כי אף אחד לא מעונין בכזו בת אדוקה" ("קיינער וויל ניט האבן אזא פארפרומטע מיידל"). אמר ר' שניאור זלמן: "מה אתה דואג? יש לי פה בחור! אני יקרא לו ונעשה ווארט"!²⁰ וכך נעשה השידוך.

ר' מרדכי ניחן בכשרון דיבור יוצא מן הכלל, היה נואם בחסד ודיבורו היה רהוט ביותר. הוא ניחן ב"שפת חלקות", והיתה לו דרך מאוד ייחודית להביע את עצמו. היה חסיד נלהב, והיה בעל חוש הומור מפותח. כמו כן נודע כבעל מנגן, שכמה מניגוניו המכונים "ניגוני קלימוביץ" נשמרו ומנוגנים עד היום (ראה להלן).

נסיעותיו

ר' מרדכי שימש כשד"ר ("שלוחא דרבינו") של רבותינו נשיאינו בכל רחבי אוקראינה. עבודתו הייתה לאסוף

לה לפחות ארבעה ילדים. היא האריכה ימים כמעט עד גיל מאה ונפטרה בשנות ה-תר"צ. שמות ילדי: פראדה, פייגא איידלא (נישאה לרבי יצחק אגרשקין), פסח וסימה.

הרה"ח ר' **מרדכי** – נישא לבת דודו מאשא מאלא מקלימוביץ', הוא אבי משפחת פבזנר עליו יסופר להלן.

בנו השני ר' **ברוך יעקב** ריזנברג – נשאר גם הוא בחסלביץ' והתחתן עם בת למשפחת ריזנברג¹⁹. ר' ברוך יעקב היה יהודי חסידי פנימי ומלמד חסידי מפורסם. הרב המתנגד של חסלביץ' ר' משה סולובייצ'יק (בנו של ר' חיים בריסקער) מסר את בנו יוסף בער סולובייצ'יק שילמד אצלו.

מפעם לפעם הוא היה לומד עם התלמידים חסידות, לקוטי תורה וכו'. כשהיו מודיעים לו שרב העיירה מגיע הוא היה מיד מחביא את הלקוטי תורה ומלמד גמרא... מאוחר יותר כשר' יוסף בער נעשה רב גדול באמריקה הוא סיפר על ההשפעה שהיתה למלמד חסידי זה על אישיותו לכל משך ימי חייו.

לר' ברוך יעקב היו לו כמה ילדים, ביניהם הבת שפרה שנפטרה בשנת תשל"ב.

20) כשהתראו הבחור מרדכי עם מאשא מאלא יצא הבחור ואמר שהוא לא רוצה. אביו בתגובה נתן לו סטירה.

19) מסופר שהוא רצה לקבל את שם המשפחה ריזנברג על מנת להתחמק מגיוס לצבא ע"י שייחשב כבן יחיד של בעל המשפחה, ובעל המשפחה התנה זאת בכך שישא את בתו, וכך נעשה השידוך.

התמימים שלמדו בליובאוויטש המשיכו לנסוע על בסיס קבוע כמובן. כל החסידים שלמדו בליובאוויטש בתקופתו הכירו את ר' מרדכי מביקוריו בליובאוויטש.

פעם בהיותו בליובאוויטש ביקש ממנו הרבי הרש"ב בשמחת תורה לומר "מגידות" (כדרך המתנגדים). ר' מרדכי אמר שאינו יכול לדבר לפני הרבי. ציווה הרבי לתת לו משקה, ספירט. מישהו אמר לרבי שהוא סובל בריאות וזה מסוכן לו, הרבי התעלם מכך וציווה לתת לו עוד פעם משקה. לבסוף הוא אמר מגידות, וכל הקהל התמוגג בצחוק. אחד מהנוכחים סיפר שכולם היו צריכים להחזיק את כרסם מרוב צחוק. היחידי שנשאר רציני היה הרבי הרש"ב עצמו²¹. מהסיפור רואים את גודל כשרון הדיבור וחוש ההומור שלו.

בקלימוביץ'

בעיירה קלימוביץ' היה ר' מרדכי המשפיע. רוב תושבי העיירה, גם אלו שנחשבו ל"חסידים", שהיו בדרך כלל בעלי-בתי"שע אידן. היו מתפללים נוסח האריז"ל ומתוועדים ביי"ט כסלו, המסגרת היתה חסידית, אבל לא היו רבים שהיו שקועים בלימוד החסידות ועבודת התפלה ומקושרים. נראה כי ר' מרדכי שהיה מתוועד בעריבות ובלהט חסידי היה הרוח החיה, והוא הביא את החיות החסידית לכל תושבי העיירה.

בשמחת תורה היה ר' מרדכי עושה תחילה קידוש גדולה אצלו בבית, ואחר כך כל המשתתפים היו יוצאים ועוברים לבית אחר מקרוביהם והיו ממשיכים לומר לחיים ולהתוועד, אל תוך הלילה, וכך היו עוברים מבית לבית, כשר' מרדכי צועד בראש ומנהיג את התהלכה²².

כשהיה מגיע להתארח אצל אחת מבנותיו היה זה אצלם היום-טוב הכי גדול²³. נוכחותו הביאה איתה שמחה ואושר לכולם.

תרומות בשביל הישיבה בליובאוויטש. הסדר היה שהוא מגיע לעיירה הוא היה מתיישב בבית המדרש ואומר חסידות ומתוועד, ויהודי העיירה היו מביאים לו נדבות בשביל הרבי.

ר' מרדכי לא היה כל כך מונח בכסף, ובכלל לא היה מונח בעצמו ובצרכיו. את כל מאורעות החיים הארציים הוא לקח מאוד בקלילות והם לא תפסו אצלו מקום. כל חיותו היתה בחסידות ובעבודת ה'. מגמתו היתה להתוועד עם יהודים ולעוררם לתורה ומצוות ולקרבתם לחסידות, ולצורך כך הוא היה משוטט ונוסע ברחבי המדינה, ועובר מעיירה לעיירה ומתוועד עם יהודים, והיה מחפש עוד יהודי ועוד יהודי לדבר איתו ולעוררו. הוא שכח שמטרת נסיעתו היא לאסוף כסף, ולפעמים היה חוזר בלי כסף. הוא היה קבצן שבקבצנים.

עד כמה כסף לא תפס אצלו מקום אפשר ללמוד מהסיפור הבא: לר' מרדכי היה עבודה כמלמד באיזה מקום, ובסוף ה"זמן" הוא היה מגיע הביתה ומביא את הכסף שהוא הרויח במשך הזמן. פעם אחת בדרך חזרה הוא מצא את עצמו ביי"ט כסלו בעיירה של מתנגדים. הוא לא ידע מה לעשות, עם מי הוא יתוועד ויאמר לחיים? לא להתוועד ביי"ט כסלו לא בא בחשבון. הוא נכנס לבית הכנסת ואמר להם שיש לו יארציט על אביו או סבו והוא רוצה להביא "תיקון". הוא הוציא את כל הכסף שהרוויח בעבודתו וקנה משקה ופארביסן ביחד רחבה, השקה את כולם והתוועד איתם. היה לו ייי"ט כסלו!

ר' מרדכי היה נוסע לליובאוויטש על בסיס קבוע, הן מתוקף תפקידו כשד"ר והן בתור חסיד ומקושר. עד לזמן הקמת תומכי תמימים לא היו רבים שהיו נוסעים הרבה. הוא היה אחד מהם. בתקופה מאוחרת יותר, לאחר הקמת תומכי תמימים ע"י הרבי הרש"ב,

21 מפי ר' ישראל גייקובסון שסיפר לנכדו ר' מרדכי הכהן ריבקיין ע"ה.

22 כשהיו עוברים בדרכם ליד בתיהם של המתנגדים, שכבר היו נמים את שנתם בעיצומו של ליל שמחת תורה, היה ר' מרדכי כטוב ליבו דופק על החלון באמצע הלילה ומעיר את המתנגד משנתו, בבחינת "עורו ישנים משנתכם"... עד שהיה המתנגד

יוצא בבהלה ממיטתו ומציץ מהחלון להבין "וואס האט זיך געטראפן!" והיה נתקל בחבורת החסידים העליוה. כך הם עברו דרך כל קלימוביץ'.

23 היתה אצל בתו אסתר היה אחרון של פסח היום טוב הכי גדול, שכן אביה היה אוכל אז בביתה. במשך הפסח הוא הקפיד שלא להתארח כנהוג.

מצבת ר' מרדכי פבזנר בקלימוביץ'

נישאה לתמים ר' ישראל לוי (נעוולער). ובנם **שמואל** פבזנר, נולד בתרמ"ט. כל אחד מהם הם הורים למשפחות גדולות של ליובאוויטש עד היום.

הסיבה שר' מרדכי לא לקח לבנותיו הראשונות חתנים מתלמידי ישיבת תומכי תמימים היא כיון שבלו להבטיח נדוניה לא היתה אפשרות להשיג תמים מהישיבה בשום אופן, אין על מה לדבר, ואילו לר' מרדכי אין נדוניה לשלם, שהרי הוא היה קבצן שבקבצנים. כשהגיע לשידוך של הבת השלישית אמר הזיידע מרדכי: "מער קען איך ניט", הוא מוכרח להשיג חתן תמים, א חסידישער בחור. כשעלתה ההצעה מר' ישראל נעוולער ר' מרדכי הבטיח נדוניה, אך לבסוף לא שילם.²⁴

כשנכדו המבוגר ר' זלמן פלדמן נסע ללמוד בתומכי תמימים בליובאוויטש, בשנת תרע"ג, כבר היה ר' מרדכי מאוד לא בריא ושכב כל הזמן במיטה. כשהגיע ר' זלמן להיפרד ממנו טרם נסיעתו, הוא בשארית כוחותיו ירד ממיטתו, נעמד מלוא קומתו ובירך ברכת "שהחיינו" בשם ומלכות! הוא אמר אז שמעתה הוא מקווה שכל נכדיו ילמדו בתומכי תמימים בליובאוויטש (איחול שאכן התממש).

נפטר בכ"ד אייר תרע"ג²⁵, ונטמן בבית העלמין היהודי בקלימוביץ'.

בתו חנה אמרה: "מאז שהאבא איננו, אין לי יום טוב". היא אמרה פעם לבעלה ר' ישראל נעוולער, שנחשב גם הוא לחסיד בעל כוח הדיבור שידע להתוועד: "כולם אומרים כמה יפה אתה מדבר ומתוועד, אבל אתה אפילו לא מתחיל לעורר כמו שאבי היה מתוועד ומעורר את שומעיו".

אדמו"ר הריי"צ אמר עליו ביחידות לנכדו ר' מרדכי ריבקיין: "ער איז געווען א געשמאקער איד"²⁶.

שמות ילדיהם של ר' מרדכי ומאשא מאלא: הבכורה **אסתר הדסה** – נישאה לר' שלמה חיים פלדמן. **שיינא באשא** – נולדה בשנת תרמ"א. נישאה לר' יהושע זעליג הכהן ריבקיין. **חנה מיכלא** – נולדה בשנת תרמ"ה.

צאצאיו שנקראו על שמו. לכן נראה שהשם חיים נוסף בגלל מחלה שממנה לא החלים, שבמקרה כזה לא משמרים את התוספת.

²⁶ לפי נוסח אחר: "ער איז געווען א ווארעמער איד".

²⁴ מזה הולכת בדיחה במשפחה, שאפשר להבטיח נדוניה "און געבן א פייג".

²⁵ נראה שהוא סבל ממחלה סופנית כלשהי במשך מספר שנים. כך משמע מזה שבתר"ע ר' שמואל קורא לאביו "מרדכי חיים", אבל השם חיים לא מוזכר במצבה, וגם לא בשמות

מה עשית לילד? מה נטפלת אליו? הילד צריך ללמוד!!
אבל היא לא הבינה מה לא בסדר במה שעשתה²⁸.

לפני פטירתו של ר' מרדכי כשהוא שכב בבית ומאשא מאלא הרגישה שאלו רגעיו האחרונים היא היתה נסערת וביקשה מבעלה לומר משהו. אמר ר' מרדכי בהומור: "העז דופקת בדלת ורוצה להיכנס, לכי תפתחי לה את הדלת". בקלילותו האופיינית הוא התכוון להרגיע אותה שלא תתרגש כל כך מהמצב.

לאחרי פטירת בעלה היא נחשבה ראשת המשפחה. היא היתה יושבת בראש השולחן וניהלה את הבית. מאשא מאלא היתה זו גם ששימרה את ניגוני קלימוביץ' לאחר פטירת בעלה. היא היתה בעלת חוש נגינה ולימדה את נכדיה את הניגונים, וכך השתמרו, בעיקר ע"י הנכד בעל המנגן ר' שמערל פלדמן מכפר חב"ד.

פעם חלתה אחת מנכדותיה ואושפזה בבית הרפואה, והגיעה לבית הידיעה שהילדה לא הסכימה לאכול מהמאכלים שהוגשו לה בבית הרפואה שאינם כשרים. הסבתא מאשא מאלא ישבה כאמור בראש השולחן, וחתנה ר' ישראל לויין ישב ממול בצד השני של השולחן. כשהגיעה הידיעה על ההקפדה של הנכדה על כשרות פרצה שמחה כל כך גדולה, שהסבתא מאשא מאלא פצחה בריקוד מצד זה של השולחן, והדוד ר' ישראל רקד מהצד השני של השולחן. מכאן ניתן ללמוד עד כמה נגע לה היראת-שמים של צאצאיה.

בתקופה שהיא התגוררה עם בנותיה ביגורבסק ובנה שמואל גר בפוצ'פ התייעץ איתה פעם בנה אולי הגיע הזמן שגם הוא יעקור מפוצ'פ ויצטרף אליהם? ענתה לו מאשא מאלא: "איך אני יכולה לתת לך עצה, כאשר יש לי פנייה" (היא הרי רצתה שבנה יהיה לידה).

מרת מאשא מאלא

מרת מאשא מאלא היתה מפורסמת בצדקותה, היתה יושבת שעות רבות בבית הכנסת, מתפללת באריכות גדולה ומדקדקת במצוות. בעיירה יצא שמה כאישה קדושה, ואנשי העיירה נהגו לפנות אליה לבקשת ברכה. ר' מרדכי היה תמיד אומר בבדיחות הדעת: "מאשא מאלא, קליגער פון אלע".

מרת מאשא מאלא פבזנר

היא היתה מאוד תקיפה וקשוחה, פעם היא רצתה לגרש את בעלה ר' מרדכי מפני שקצץ את שפמו שלא יפריע לו בפיו... לחתניה לא קראה אף פעם בשמותיהם, אלא רק בשמות המשפחה: "היי דו פלדמן, דו ריבקיין, לויין" וכו'. תמיד דיברה אליהם בתקיפות ולא חסכה מהם את שבט ביקורתה²⁷.

פעם אחת כשבעלה היה בנסיעותיו כשד"ר, ובנם שמואל הגיע הביתה מהישיבה, היא שלחה אותו לעבוד כמלמד בתלמוד תורה. היא חשבה לעצמה שזה רעיון מאוד טוב, גם יביא קצת כסף הביתה, שהרי על מלמדות משלמים משהו, וגם ללמד עם ילדים אל"ף בי"ת. מה יכול להיות יותר טוב? כשהגיע ר' מרדכי הביתה וראה את אשר נעשה צעק עלי: "מאשא מאלא

28) עוד סיפור המדגים את הפער בינה לבין בעלה: ערב פסח נכנס הסבא ר' מרדכי וצועק מרה: "מאשא מאלא כבר אסור לאכול, כבר מאוחר, אסור כבר לאכול" (את החמץ). אבל היא בזרזות מסיימת את הלחם עד תומו. מאוחר או לא, אבל את הלחם היא לא מסוגלת לזרוק...

27) היא היתה כועסת על חתניה שלמה חיים וזעליג על עיסוקיהם. מה זה הדבר הזה להיות עורך דין, או מומחה ליערות? זה הרי לא עיסוק יהודי. גם מחסידותו של ר' ישראל נעולער לא החזיקה.

הקב"ה על בניו, שכמה מהם הרגו ושחטו, שיחזירם לארצם לארצנו הקדושה. אותה בקשה מבקשים מיצחק ויעקב. אחר כך ממשיך הניגון בפניה לדוד עשיו, שטוענים לו ותובעים ממנו, מדוע הוא גוזל את בני ישראל ומענה אותם בכל המיני ייסורים, וסופו יהיה שהוא עצמו ייפול בפת.

"פיל יא ואסקריסניא" ברוסית ואוקראינית – תוכנו דומה ל"סטאב יא פיטו" שלימד הרבי בשמחת תורה תשכ"ג. הניגון אמנם שונה, אבל התוכן דומה, וגם בחלק מתנועות הניגון קיים דימיון מסוים. זהו משל על איכר שהתמסר לשתיה ונפל בשכרות, ובכל יום היה מאבד בשתיה את כל כספו ורכושו, ואחר כך הוא מתמרמר ומתחרט על מה שעשה, ונזכר שהוא צריך לתת דין וחשבון לאדונו. והנמשל הוא אודות ירידת הנשמה למטה לעולם הזה, שצריך לזכור את התפקיד והעבודה.

"אכן אתה א-ל מסתתר" – ניגון עתיק המבטא את דביקות הנשמה והשתפכות הנפש להקב"ה, ותוכנם הפנימי של המילים, שמשבחים את הקב"ה, שלמרות שהוא מסתתר ואינו נראה מכל מקום הוא נמצא ומלוּבש בכל דבר וענין בעולם.

עוד מניגוני קלימוביץ':

ניגון שמחה המכונה **"דער קלימוביץ'ער ניגון"** – שמח מאוד, וכמה פעמים ניגוהו אצל הרבי ועודדו מאוד בחוזקה ובשטורעם גדול, וכמה פעמים אף התחיל בעצמו את הניגון. **ניגון שמחה** – הולבש על המילים **"הנני מביא אותם"**. שני **ניגוני התוועדות לר' מרדכי פבזנר. ניגון לשבת ויום טוב.**

היא זכתה לאריכות ימים עד למעלה מגיל תשעים. נפטרה בשנת ת"ש לערך.

היא השאירה צוואה שאף אחד לא יקרא שם אחריה. במשפחה הבינו שהיא חששה שמא לא יהיו שומרי תורה ומצוות, ולא רצתה שעל שמה יהיו קרואים מי שאינם שומרי שבת²⁹.

ניגוני קלימוביץ'

בהיות העיירה קלימוביץ' כזו עיר ואם של חסידים, מובן שהיו שם הרבה ניגונים חסידיים המושרים עד היום בפי חסידי חב"ד, ונקראים "ניגוני קלימוביץ'". חלקם כנראה הגיעו מר' מרדכי פבזנר. ישנם שני "ניגוני התוועדות" המיוחסים אליו ונקראים על שמו (לא ברור אם הוא חיבר אותם או שהוא חיבב אותם).

להלן תיאור של חלק מהניגונים:

"איי מוז'א" באוקראינית – כידוע היה נהג החסידים הראשונים לשיר לפעמים ניגונים מכפריים רוסיים פשוטים, והם השתמשו בזה כמשל ומליצה בכוונה ודרך בעבודת ה', וכך ביררו את הניגון. בניגון זה באוקראינית איכר מתלונן לאשתו שאין לו במה לקנות בראנפן לשתות, עונה לו האשה שלא ידאג, הם ימכרו את העגל שלהם והוא יקנה בראנפן. והנמשל שצריך להפקיר הכל לאהבת ה' ותורתו, כמבואר בתניא פרק מט.

"אברהמנו אבינו" ברוסית – תוכן הניגון הוא פניה ובקשה לאברהם אבינו שיתפלל וימליץ טוב לפני

29) במשפחה מציינים שהיו שני מקרים שבכל זאת קראו על שמה, והיו תוצאות לא טובות.

ד. התמימים מקלימוביץ'

אדמו"ר הריי"צ התבטא אודותיו: "שלשה עשר חוזרים היו אשר העמידו ענין חזרת המאמרים על בסיס נכון, וראויים לברכה וזכרון נצחי בדברי ימי החסידים"³¹. ובמקום אחר התבטא אודותיו: "היה תפסן גדול, בור סוד שאינו מאבד טיפה.. במשך הזמן היה מגדולי המצויינים מבין תלמידי ישיבת תומכי תמימים"³².

בקונטרס התפלה שיצא לאור בתר"ס מבאר הרבי הרש"ב (בפרק א) דרגות נעלות מאוד בעבודת התפלה. כאשר שאל הרשב"ץ את הרבי עבור מי הוא כתב דרגות נעלות אלו, שכמעט אין ביכולתו של אף אחד להגיע אליהם? ענה שזה בשביל אברהם דוד, שהיה אז תלמיד בישיבה! חבריו התמימים שלמדו בתומכי תמימים סיפרו על מעלתו הגדולה בעבודת ה' ביראת שמים.

סיפר אחד התמימים: בישיבה אמרו שרק שניים מהתמימים הגיעו למידת הבינוני: אברהם דוד מקלימוביץ', ואיצ"ע דער מתמיד. והשאר? הטובים שבהם הגיעו למידת רשע וטוב לו. פניו של ר' אברהם דוד מקלימוביץ' הביעו תמיד התאפקות והינזרות, וכמי שנמצא במצב הכן להיאבק לא רק נגד עשיית רע בפועל אך גם נגד הרהורים רעים. מעולם לא ראו אותו יושב בטל, אם היה לו זמן פנוי היה עוסק בתורה. גם בהתוועדויות חסידיות היה מדבר רק על יראת שמים ואהבת הבורא³³.

לאחר שסיים את לימודיו בישיבה, נשא את רעייתו מרת ליבא, ונשלח ע"י הרבי הרש"ב לשמש כשוחט לאחת מהעיירות החסידיות, אך לא המשיך בתפקיד זה זמן רב.

לאחרי שאדמו"ר הרש"ב ייסד את ישיבת תומכי תמימים, נסעו הרבה תמימים מהעיירה קלימוביץ' ללמוד בתומכי תמימים בליובאוויטש, ומסופר שהיו עשרה תלמידים מקלימוביץ', וכולם היו עובדים. זקני החסידים שלמדו בליובאוויטש נהגו להפליא ביותר את המדרגה של התמימים שהגיעו מהעיירה קלימוביץ'. תושבי העיירה היו גאים מאוד בעובדה זו.

ר' אברהם דוד פבזנר מקלימוביץ'

אחד והמיוחד שבין התמימים מקלימוביץ' היה הרה"ח הרה"ת ר' אברהם דוד פבזנר, שכונה בליובאוויטש אברהם דוד קלימוביץ'ער. נולד לשוחט החסידי של קלימוביץ' ר' צבי הירש פבזנר ולאמו חיענא דבורה³⁰.

היה מראשוני התלמידים שהגיעו ללמוד בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש עם הקמתה בשנת תרנ"ז. הוא היה בעל כשרונות נעלים ומצוין במדות עדינות.

בזכות כשרונותיו הנעלים זכה נודעה לו חיבה יתירה מהרבי הרש"ב, והוא זכה ממנו לקירובים רבים. הוא התמנה לחוזר ועסק בכתיבת הנחות מהמאמרים של הרבי הרש"ב, ועסק בזה משנת מרנ"ט עד שנת תרס"א. הצלחתו בכתיבת המאמרים סייעה מאוד לרבי הרש"ב, ובזכות זאת יכל הרבי באותן שנים לפנות זמן נוסף לצרכי עסקנות הכלל, כשהוא מסתפק בהוספת הערות ותיקונים על המאמרים שכתב.

הוא הורשה להיכנס מתי שחפץ להיכל קודשו של הרבי הרש"ב, ללא הכנות מיוחדות, על מנת לברר ענינים שהוקשו לו בכתיבת המאמרים או בעייני עבודת ה'.

(32) שיחת ער"ח תמוז תש"ב.

(33) ישראל איסר גוטיץ. כור עוני ע' 144.

(30) מסתבר שגם משפחה זו היא נצר לר' מרדכי אחי אדמו"ר הזקן, אלא שלא ידוע סדר היחס.

(31) ספר השיחות תרפ"א עמוד 17.

ר' צבי הירש אזימוב מקלימוביץ'

עוד תמים נעלה היה בליובאוויטש מהעיירה קלימוביץ', הרה"ח הרה"ת ר' צבי הירש אזימוב, שנקרא בליובאוויטש "הירשל קלימוביצ'ער". אף הוא היה מראשוני תלמידי התמימים בתומכי תמימים בליובאוויטש. הגיע לליובאוויטש בשנת תרנ"ז או תרנ"ח. אף הוא היה חוזר של מאמרי הרבי הרש"ב בשנים שלאחרי תקופתו של אברהם דוד (תרס"ב ואילך).

הוא נולד בקלימוביץ' לאביו החסיד ר' משה ניסן אזימוב בשנת תרמ"ה. אביו היה חסיד ליובאוויטש, והיה יושב כל ימיו על התורה ועל העבודה ומתענה בימי שני וחמישי. מצד אימו היה צאצא של ר' מרדכי פויזנער אחי אדמו"ר הזקן, אליו מיוחסים רבים מחסידי קלימוביץ'. אמו חיה שרה פבזנר הייתה בתו של ברוך צדוק פבזנר נכדו של ר' מרדכי.

הירשל קלימוביצ'ער היה עובד גדול, התמסר כל כולו לעבודת השם בדרך החסידות, ועבד את ה' בהתמסרות בכל כוחו עד כדי היזק לגופו. מסופר שהיה מנותק מגשמיות. ידוע שהיו זמנים שהוא היה קורא קריאת שמע כל הלילה ואחר כך לוקח את הטלית והתפילין והולך להתפלל, בלי לישון באמצע כלל.

פעם ליווה אותו זלמן פלדמן בדרך חזרה מליובאוויטש לעיירתם קלימוביץ' (כנראה היה זקוק ללוויי מכיון שהיה מופשט מגשמיות). הוא סיפר שפעם הפסיקו בדרך ונכנסו לאיזה בית מרוזח כדי להתפלל מנחה. ר' הירשל נעמד להתפלל, ותפלתו היתה בדביקות כל כך גדולה ובקדושה נפלאה שעשתה רושם עז על כך הנוכחים במקום. הערלים השיכורים שישבו שם ושיחקו בקלפיהם שמטו לפתע את הקלפים והתבוננו במראה המופלא של החסיד הצנום

מסופר שבגלל היותו מופשט מעניני עולם הזה הוא ממש לא הביא פרנסה הביתה, עד שאשתו החליטה שהיא רוצה לקבל ממנו גט. באותה שבת אברהם דוד הלך הביתה מאוחר מבית הכנסת ואשתו כבר יצאה לקראתו, בדרכו פגש אותו אדמו"ר הרש"ב ואמר לו: "וואוהין גייסטו?! והוא ענה: "אהיים, מאכן קידוש". הרבי אמר לו: "נו, איז קום צו מיר אויף קידוש". דבר זה קרה פעמיים באותה תקופה. כשאשתו ראתה זאת היא אמרה: "נו, אם הרבי קורא אותו אליו – אז אין גט"³⁴.

מאוחר יותר, בערך בשנת תרע"ג, הוא התמנה למשפיע בישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש. הוא התיישב בליובאוויטש בצד הדרומי של העיירה, בסמיכות למקוה ולהעניא מוכרת הכעכים, ועסק בהדרכת תלמידי הישיבה בעבודת ה', מתוך יראת שמים ואהבת ישראל. הוא כיהן כמשפיע בישיבה עד לסגירת הישיבה בשנת תרע"ח בגלל פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

בעקבות סכנת המלחמה עבר גם הוא להתגורר בראמען, שם תקפה אותו מחלה קשה, והוא סבל ייסורים במשך שלוש שנים, עד לפטירתו בשנת תרפ"א³⁵.

אחיותיו: מרת **אסתר** – נישאה לר' אלחנן דב (חוניע) מרוזוב³⁶ (נפטרה בליובאוויטש בעת לידת בנה החמישי). מרת **מלכה** – נישאה לר' גרשון מערים, מלמד גמרא בקלימוביץ'. מרת **שרה** – נישאה לר' לוי זאב וולף מפוצ'פ, שוי"ב ומוהל בקלימוביץ'.

מפני שנשמותיהם היו שייכות לאדמו"ר הרש"ב, ואחד מהם הוא אברהם דוד.

³⁶ החתונה נערכה בקלימוביץ' בברכתו של הרבי הרש"ב (בשנת תרס"ח-תר"ע).

³⁴ מזיכרונותיו של ר' זלמן שמעון דווארקין.

³⁵ אצל חסידים מקובל שבשנה שלאחר הסתלקותו של אדמו"ר הרש"ב, היה 'מנין' של עשרה חסידים שנפטרו גם הם

חלה בשחפת ונפטר בצעירותו בכ"ח מנחם אב תרע"ח,
והוא בן שלשים ושלש שנה.

בנו ר' חיים הלל אזימוב התייתם בילדותו משני הוריו,
ולאחר מכן התגלגל בין סניפיה השונים של ישיבת
תומכי תמימים, בערים: נעוועל, פולוצק, קרמנצוג,
חרקוב, ויטבסק, לנינגרד וראמען. נישא למרת רישא
בת ר' שמואל פבזנר.

העומד בדביקות בתפלה לבוראו ולא מבחין ולא
מרגיש כלל בכל הנעשה סביבו. מעמד זה עשה אף על
זלמן עצמו רושם עצום.

הרבי הרש"ב אמר עליו פעם בהתוועדות: "הנני מעיד
שהורתו ולידתו בקדושה". כמו כן אומרים שהרבי
הרש"ב התבטא עליו: "גוף נקי ונשמה טהורה".

בהיותו אברך לימד את בני משפחת גוראריה, וכן כיהן
כר"מ בישיבת תומכי תמימים ראמען. נשא בזיווג שני
את גבי עלקא בתו של החסיד ר' יהושע העשיל לויין.

ה. בנות וחתני ר' מרדכי פבזנר

משפחת פלדמן

דין שייצג אותו במשפטיו, והפריץ שילם לו משכורת טובה.

ר' שלמה חיים פלדמן

הפריץ רצה מידי פעם לתת לו מתנות יקרות ערך, במיוחד כאשר היה מרוצה מעבודתו של ר' שלמה חיים. אבל הוא סירב ולא היה מוכן לקחת ממנו שום מתנות מעבר לשכרו. הוא נימק זאת בכך שהוא לא רוצה להיות משוחד בעת המשפט, שכן לפעמים הפריץ הוא לא הצודק, ואם יקח ממנו מתנות ירגיש שלא בנוח לסרב לייצג אותו ולשקר בשבילו וכו'. מתוך יושרו לא היה מוכן לקבל ממנו שום מתנה.

על יחסיו עם הפריץ מסופר: פעם הגיע הפריץ לביתו של ר' שלמה חיים לאיזה ענין משפטי. לפריץ היה מקל הליכה שהיה מחזיק תמיד, ובראשו צלם של עבודה זרה. פתאום רואה בנו זלמן צלם של עבודה זרה אצלו בבית, ונבהל... הוא לא חשב פעמיים וזרק את המקל מהבית. כשהגיע הגוי הוא ראה שהמקל איננו, הוא

עסקו היה לבלות עם גויות. ר' שלמה חיים היה שומר עליו מפניהו, והיה אומר לו: אל תוציא את כספך עליהן, הן רק מנצלות אותך.

ר' שלמה חיים

מרת אסתר הדסה נולדה בקלימוביץ' בכורה להוריה ר' מרדכי ומאשא מאלא. כשכבר היתה מבוגרת ועוד לא השתדכה, אמרה שהיא רוצה רק בחור ישיבה שעוסק בלימוד.

על האופן בו נעשה השידוך עם ר' שלמה חיים פלדמן מסופר: הסבא ר' מרדכי היה נוסע מעיר לעיר. כשהגיע לעירם (באקו שבאזרבייג'ן) הוא רואה בבית הכנסת בחור עם זקן מלא, יושב עם גמרא בפינה ולומד בינו לבין עצמו. כשהגיע אחרי שנה הוא רואה שהבחור עדיין יושב באותו מקום ולומד. ואז הוא התחיל להתעניין ולשאול בעיר מיהו הבחור? אמרו לו שאביו ר' משה פלדמן הוא למדן גדול (למד שנים רבות בוולוז'ין), ופרנסתו היא שהוא לומד תורה עם בעלי בתים והם משלמים לו על כך.

ר' מרדכי החליט שבחור זה ראוי להיות חתנו, וכך נעשה השידוך של שלמה חיים ואסתר הדסה, והם נישאו והתיישבו בקלימוביץ'.

לאחר החתונה ר' שלמה חיים החליט לפרנסתו ללמוד עריכת דין. הוא קנה הרבה ספרים שעסקו בחוק הרוסי ולמד אותם היטב בכוחות עצמו, עד שנעשה מומחה בעניינים אלו.

בעיירה היה פריץ גוי עשיר גדול³⁷, שבבעלותו היו הרבה כפרים ושדות והרבה עובדים גויים שעבדו תחתיו. בגלל עסקיו המסועפים היה לו צורך בייצוג משפטי, והוא לקח את ר' שלמה חיים פלדמן כעורך

37) הגוי הזה היה מוזר. הוא היה מאוד מוכשר אבל מאוד משוגע. בארון הספרים שבביתו היה לו ש"ס. הוא למד באוניברסיטה והיה לו תעודה של "דוקטור", אבל בפועל כל

היא נודעה כחכמה ופיקחית ובעלת תוקף הדעת. אנשים נהגו להתייעץ איתה בענייניהם. התשובה לא היתה ניתנת בחופזה אלא לאחר יישוב הדעת ארוך, אבל לאחר שהחליטה היתה מאוד נחרצת בדעתה.

נפטרה בכפר חב"ד בזאת חנוכה תשכ"ב.

בניהם: שניאור זלמן, אברהם, שמריהו.

ר' שניאור זלמן פלדמן

הרה"ת ר' שניאור זלמן פלדמן נולד בקלימוביץ' בשמחת תורה תרס"ב בכור להוריו ר' שלמה חיים ואסתר הדסה, ונכד ראשון לסבו הגדול ר' מרדכי פבזנר. בתור הנכד המבוגר סבו חיבבו והתמסר אליו מאוד.

ר' זלמן פלדמן בצעירותו

פעם אמר ר' מרדכי לנכד זלמן בהיותו ילד: מגיע לך סטירה, תבוא אליי ואתן לך סטירה³⁹. בינתיים ר' מרדכי הלך לנוח, וזלמן הגיע הביתה וישב וחיכה ליד חדרו של סבו, מתי יקרה ה"נס" שזיידע יבוא לתת לו

התכעס מאוד, עד שהחזירו לו את המקל ובקושי הצליחו להרגיע אותו.

ר' שלמה חיים בכושר שכנועו הצליח להסביר לפריץ שבעיני הילד הצעיר סמל של דת אחרת נחשבת ככפירה ואין בכך משום ביזיון לאמונתו של הפריץ. לבסוף הפריץ נרגע וקיבל את הדברים.

אחרי המהפכה הבולשביקית במדינה כבר לא היה פריץ ור' שלמה חיים נשאר בלי עבודה. בשנותיו האחרונות הוא הקדיש שעות רבות ללימוד התורה. לימודו היה בקול וניגון, בנחת וברגיעה.

ברכבת בדרך לסמרקנד הוא הצטנן וחלה³⁸, הורידו אותו בתחנה בטשקנט והוא אושפז בבית הרפואה שם. באמצעים הדלים שהיו שם לא הצליחו להצילו, והוא נפטר בי"ח כסלו תש"ב בטשקנט, ושם נטמן.

מרת אסתר הדסה

אשתו מרת אסתר יצאה מרוסיה עם משפחתה והתגוררה בכפר חב"ד.

מרת אסתר הדסה פלדמן

39) כאשר אימו ילדה את אחיו הוא הסתובב בבית והוצרכו לסלקו. ועל זה אמר לו הזיידע כנ"ל, כי בשעת לידה אין להיות בבית.

38) החבילות שלהם היו בחיבור בין הקרונות שהיה חלל ביניהם ונכנס אויר קר. הוא עמד שם ושמר על החבילות ומזה הוא הצטנן.

בליבאוויטש היה מקום בגג שממנו אפשר היה לצפות לתוך חדר היחידות של הרבי הרש"ב את הרבי לא ראו אלא את זה שנכנס. אפשר היה גם לשמוע חלק מהדיבורים. התלמידים הצעירים היו מטפסים לשם להציץ. כשנכנס דודו ר' שמואל פבזנר ליחידות לרבי הרש"ב נתנו החברים לר' זלמן את ה"כבוד" להסתכל. הוא שמע איך שר' שמואל אומר לרבי הרש"ב: "איך בין ר' מרדכי א זון". הרבי הרש"ב אמר: "איך ווייס"⁴¹.

ר' זלמן מאוד רצה לראות איך הרבי הרש"ב מתוועד. בכלל לא הכניסו לשם את התלמידים הצעירים, אבל ר' זלמן הגיע מאוד מוקדם והתחבא מאחורי כסא והמתין, והוא זכה לראות את הרבי הרש"ב בהתוועדותיו בליבאוויטש. כך הוא עשה בכל פעם שהרבי התוועד.

הוא סיפר שהפליא אותו להתבונן בפני הרבי ולראות כיצד הוא משתנה. לרגע נראה שהרבי כאילו אינו כאן, עיניו פתוחות אבל הוא ממש לא נמצא כאן, הוא לא עם הקהל. ולפתע הוא עושה תנועה בראשו ומסתכל על כל אחד ואחד מהנוכחים במבט חריף. את דיבורי הרבי הוא לא הבין כיון שהיה צעיר מידי, אבל הוא אמר מאוחר יותר שהיה לו מספיק וכדאי לראות פני הרבי.

הוא למד בתומכי תמימים שבע שנים, מתער"ג עד תרע"ט. אחרי שהשיבה עזבה את העיירה ליובאוויטש ועברה למקומות אחרים הוא החליט לחזור לביתו⁴².

היותו על המבחן

כשהוא חזר מהשיבה כבר התחילה המהפיכה ור' זלמן חשב ממה הוא יוכל להתפרנס. היה שלב שהוא חשב להיות עורך דין כאביו, אלא שכעת יש צורך

סטירה, כמו שהוא הבטיח. כמה שעות הוא ישב וחיכה. לבסוף כשהסבא ר' מרדכי קם הוא אמר לו: עכשיו כבר לא צריך את הסטירה. אתה יכול ללכת⁴⁰.

כשר' זלמן פלדמן נסע לליבאוויטש בגיל שנים עשרה, בשנת תרע"ג, כבר היה הסבא ר' מרדכי מאוד לא בריא, ושכב כל הזמן במיטה. כשהגיע ר' זלמן להיפרד ממנו טרם נסיעתו, הוא בשארית כוחותיו ירד ממיטתו, ונעמד מלוא קומתו, ובירך ברכת "שהחיינו" בשם ומלכות! מכאן ניתן ללמוד על גודל חסידותו והתקשרותו, ועל גודל הלהט החסידי שלו. זה היה פסגת האושר שלו לראות את נכדו נוסע ללמוד בליבאוויטש אצל הרבי.

עבור ר' זלמן היה הסבא ר' מרדכי עולם ומלואו. הוא חינך אותו והחדיר בו חיות יהודית וחסידית שנשארה בו לכל חייו.

בליבאוויטש

אביו של ר' זלמן היה בעל יכולת כלכלית בגלל משכורתו הטובה כעורך דין של הפריץ, והוא שכר עבורו מקום במלון של יהודי בליבאוויטש, שם קיבל אכילה ושינה בתנאים טובים ונוחים. היה זה דבר מיוחד מאוד שבחור בישיבה יתאכסן במשך כל השנה במלון. כשהגיע ל"זאל" (גיל ישיבה גדולה) ביקש להפסיק את ההתאכסנות במלון כיון שרצה להיות כמו שאר הבחורים ביחד.

מההתאכסנות במלון זה יש אנקדוטה מיוחדת: סבו של רבי ר' ברוך שניאור כשהיה מגיע לליבאוויטש היה אף הוא מתאכסן באותו מלון, והיה פוגש שם את הבחור זלמן פלדמן. ובכל פעם היה בוחן אותו בלימוד. בסיום המבחן היה אומר: "מיין אייניקל מאכט בעסער" (נכדי עושה יותר טוב)... כשהכוונה לרבי.

הרבי הקודם, חנה והרבנית חי' מושקא. הי' שם ארון מלא ספרי קריאה, ואחת הבנות ניגשה אליו ודיברה איתו.

42) הוא היה צעיר מבני כיתתו בליבאוויטש, חבריו לכיתה כמו ר' פאליע כהן, ר' אברהם מאיור, ר' בנעציע שמטוב וכו' כבר התחתנו והיו בעלי משפחות, ולא היה לו חברותא, ולכן הוא החליט לחזור לביתו.

40) מפי דודתו מרת חנה מיכלא לויין.

41) עוד מהרפתקאותיו בליבאוויטש: זלמן הי' מאוד מסוקרן לראות את בית הרבי הרש"ב. הי' לו חבר שגר בליבאוויטש שאחיותיו היו חברות של נכדות הרבי, בנות הרבי הריי"צ. הם סיכמו שאחיותיו יפתחו את הדלת האחורית של הבית וכך ייכנסו. זלמן נכנס לפרוודור וראה את שתי בנותיו של

מסירות נפש ברוסיה

כשעברה המשפחה ליגרוסבך היה ר' זלמן זה שאירגן את הפעילות היהודית במקום, מנייני התפלות וכו'. בסוף היה שלב שהמשטרה חיפשה אחריו, אבל הוא הצליח להתחמק מהם. השוטרים הגיעו לבית ושאלו: האם כאן גר זלמן פלדמן? אשתו פערלא עשתה את עצמה כאילו אינו יודעת במי מדובר, ואמרה לשוטרים: אימרו לי את מי אתם מחפשים? את מי אתם צריכים? כאילו שהיא מנסה לעזור אבל לא יודעת איך.

באותו זמן היה זלמן בקומה השניה בפינת החדר מעוטף בטליתו ושקוע בתפלה. בתו זעלדא (שהיתה אז ילדה בת שבע) הבינה שהיא צריכה לעשות משהו, עלתה אליו ואמרה לו: "טאטע מ'זוכט דיר". (אבא מחפשים אותך). הוא פשט את טליתו, קפץ מהחלון של הקומה השניה וברח. היו עוד כמה פעמים שהיא הצילה את אביה וסייעה לו להימלט מפני עוקבים.

ר' זלמן מסר את נפשו על חינוך ילדיו לתורה ומצוות. פעם התווכחה איתו בת דודתו רישא קמינצקי שעליו לשלוח את ילדיו לבית הספר הממשלתי (ה"שקאלע")⁴⁴. ר' זלמן היה עקשן מאוד בדבר הזה ולא הסכים לכך בשום אופן. הוא טען בתוקף, שמלבד האיסור שבחילול שבת וכו', אסור ליהודי ע"פ שולחן ערוך להימצא במקום שבו מכחישים את מציאות ה' יתברך. דבר כזה לא בא בחשבון. רישא טענה לו: מה תשיג בעקשנותך? הרי יתפסו אותך וישלחו אותך לסיביר או יהרגו אותך, ואת ילדיך יקחו ממך וימסרו אותם לגדול אצל גויים! ענה ר' זלמן: מה יהיה כשיקחו אותי איני אחראי, אבל כל עוד אני חי לא אשלח את ילדיי לשקאלע! היו מעטים שעמדו בניסיון בתוקף כזה.

בתעודה רשמית. היה בדעתו להיבחן באוניברסיטה ולקבל תעודה. הוא עשה בגרות בעצמו והישגיו הרשימו מאוד את הבוחנים.

כשהגיע מועד המבחן התברר שהמבחן הראשון הוא בשבת, אז הוא לא הלך. למבחן השני הוא התייצב באוניברסיטה והמתין לתורו. בינתיים הגיע זמן להתפלל מנחה, והוא חשב היכן יתפלל, ואיך הוא יכול להתפלל כאן בין כל הגוים? הוא מצא פינה ונעמד להתפלל. אחר כך הוא חשב לעצמו: למה הייתי צריך פינה? סימן שלא כאן הוא מקומי! הוא הלך משם, סגר את הדלת ושכח מכל הענין. הוא היה אדם עם עקרונות, ומהם הוא לא זז כמלא נימא.

אמו מאוד דאגה על תוכניתו להיבחן באוניברסיטה, וכיצד הדבר ישפיע עליו וכו'. אבל בעלה ר' שלמה חיים אמר לה: אני לא דואג עליו בכלל. "ער איז שוין א איד, ער האט שוין זייער האלט די תפילין" (הוא כבר יהודי, הוא מאוד אוהב את התפילין), ולכן אין מה לדאוג. לימים כשסיפרה זאת אמרה: הוא צדק.

נישואיו

התחתן בקלימוביץ' עם בת דודתו פערלא בת ר' יהושע זעליג ושיינא באשא ריבקיין. קודם חתונתו נסע עם כלתו לאדמו"ר הריי"צ להתברך.

הוא העריך את חותנו מאוד והיה בקשר קרוב איתו. פעם (לערך תרפ"ח-פ"ט) הם נסעו יחד לרגל איזה עסק וחזרו חולים, הוא שכב שלשה חודשים במיטה, ובסוף התאושש, אז נודע לו שבינתיים חמיו ר' יהושע זעליג ריבקיין נפטר⁴³.

44) בתה גנעשא הלכה תקופה לשקאלע. בשבת היתה גויה מטלטלת עבורה את חפציה, והיא היתה בוכה בדמעות שליש על שנאלצת לחלל שבת. כזה חינוך חזק ופנימי היא קיבלה.

43) הוא היה מזועזע, ואמר למשפחה: "דער שווער איז ניטא און איר לעבט?" הוא ברח למוסקוואה. בסוף הוא חזר, כי "מוסקבה לעבט נאכמער".

איש תם וישר ואמיץ לב. בסמרקנד כשהשתוללה מחלת הטיפוס, כאשר כולם פחדו מאוד להתקרב לחולים מחשש הידבקות, היה מהיחידים שהלך לסעוד את החולים ללא כל פחד.

אחר היציאה מרוסיה היה מראשוני המתיישבים בכפר חב"ד.

ר' אברהם פלדמן

פעם שאל אותו מישהו: איך נשאתם שומרי תורה ומצוות תחת המשטר הקומוניסטי? ר' אברהם הגיב: איני מבין את השאלה, וכי אפשר היה אחרת?! תגובה זו מבטאת כמה היה חדור ברוח המסירות נפש. כביטוי הידוע "אזוי און ניט אנדערש".

הצטיין מאוד בכיבוד אם. בזקנתה היה סוחב את אמו מרת אסתר בידי לבית הכנסת על גבי כיסא. במוצאי יום הכיפורים היה רץ עם הסוס לעשות לה הבדלה ליד הבית כנסת כדי שלא תצום עוד.

נפטר בכפר חב"ד ביום חמישי פרשת תולדות ר"ח כסלו תשמ"ט.

ילדיו: ר' ישעיה זושא, מרת ציפה – אשת הרה"ת ר' בן ציון וישצקי. מרת פערלא – אשת הרה"ת ר' יצחק

בסמרקנד חלתה אשתו פערלא במחלת הטיפוס, ואחרי תקופת מחלה קשה נפטרה⁴⁵. מאז נשאר ר' זלמן אלמן כל חייו, ואמר שמעתה לא נותר לו מאומה חוץ מלימוד התורה.

שימש כיושב ראש הוועד של כפר חב"ד בין השנים תשי"י-תשי"ב.

שימש במשך שנים רבות כמגיד שיעור בישיבה בלוד. אחר כך היה מורה לגמרא בבית הספר למלאכה בכפר חב"ד. היה קם בכל יום לפנות בוקר ולומד כשלוש שעות, משלוש לפנות בוקר עד שש בבוקר. הוא אמר שהסיבה כי אז הראש רענן. לימודו היה בעיון גדול, והיה מעיין בספרים רבים שעסקו בסוגיא.

תפלתו היתה בכוונה גדולה ע"פ החינוך שקיבל בליובאוויטש. התפלה תפסה אצלו מקום חשוב מאוד⁴⁶.

נפטר ט' אדר תשל"ד בכפר חב"ד, ונקבר בחלקת חב"ד הר הזיתים.

ילדיו: **גנעשא** – נישאה לר' מרדכי אליהו (מוניע) שניאור, בן העיירה קלימוביץ'. **זעלדא** – נולדה בקלימוביץ' בייז אייר תרצ"ב. נישאה לר' דניאל אליהו זקס. הרה"ג הרה"ת ר' יהושע זעליג – נולד ביגורבסק בתרח"צ. ראש ישיבת תומכי תמימים כפר חב"ד.

ר' אברהם פלדמן

הרה"ת ר' אברהם פלדמן נולד בקלימוביץ' בשמחת תורה תר"ע לר' שלמה חיים ואסתר הדסה בת ר' מרדכי פבזנר. נישא למרת חיה מנוחה בתו של ה"בוידער רב" הרב ישעיה זושא שובאוו.

ללא ספק עכשיו היא נכנסת לגן עדן, ושם היא תקבל את הכבוד הראוי לה". בתה גנעשא הגיבה: "אם לאמא כל כך טוב עכשיו, אז למה אני בוכה? בגללי?!"

46 פעם הגיע אליו יהודי וביקש ממנו שיברכו, ר' זלמן כמובן סירב וסילק אותו. אח"כ אמר אותו יהודי שהוא ראה איך שר' זלמן מתפלל ולכן רצה שיברכו.

45 על גדולת הנפש שלה ויושרה מספרת בתה זעלדא: לפני פטירתה היא קראה לבעלה ר' זלמן ואמרה לו: "אחרי שאני אפטר יהיה רעש ואתה עלול לשכוח, אז עכשיו תרשום: אנחנו חייבים שלש כוסות קמח למשפחת חיטריק".

בעת השבעה כשישבו בנות המשפחה ובכו, אמרה אמה שיינא באשא: "אשה כמוה, עם כזו יראת שמים ועם כזו הנהגה,

נפטר בל"ג בעומר תשנ"ט.

משפחתו: בנו (החורג) ר' שלום פלדמן. חתניו: ר' משה קזיניץ ליווינגסון ניו ג'רזי. ר' בנימין בלפר ירושלים.

ר' שלום פלדמן

הרה"ח הרה"ת ר' שלום פלדמן נולד בקלימוביץ' בט"ו אב תרצ"ג לאביו ר' דוד פייסין ולאמו מרת שיינא בתיה, בת ר' ישראל לוי מנעוועל. אביו נפטר ממחלה כארבעה חודשים אחר לידתו, ואמו נישאה בזיווג שני לר' שמריהו פלדמן שגידלו וחינכו, ובשל כך הוחלף שם משפחתו לפלדמן.

ר' שלום פלדמן בצעירותו

בילדותו למד אצל סבו ר' ישראל נעוולער ועוד מגדולי החסידים. בהמשך למד בישיבות תומכי תמימים בברינאווא, בתל אביב ובפרדס בלוד. בשנת תשי"ג נסע לרבי, ולמד שבע שנים בישיבת תומכי תמימים המרכזית. בקיץ תש"כ נסע לארץ לחתונתו והרבי יצא ללוותו.

הוא התיישב בכפר חב"ד ושימש כמנהל בית הספר לדפוס יד החמשה.

היה בעל כשרונות וחושים חסידיים מיוחדים, ונודע כבעל שמועה שהתועדויותיו ריתקו את השומעים.

נפטר בכ"ז ניסן תשע"ה

נמנוב. ר' שלמה חיים. מרת רישא שרה – אשת הרה"ת ר' יוסף יצחק וילנקין.

ר' שמריהו פלדמן

הרה"ת ר' שמריהו פלדמן נולד בקלימוביץ' בי' שבט תער"ב, לר' שלמה חיים ואסתר הדסה בת ר' מרדכי פבזנר. בשנים תרפ"ה-תרצ"ג למד בסניפי ישיבת תומכי תמימים בלנינגרד, נעוול וחרקוב. נשא את מרת שיינא בתיה, בת דודו ר' ישראל נעוולער (בזיווג ראשון היתה נשואה לר' דוד פייסין, שנפטר אחר לידת בנה הראשון, שלום).

בסיום מלחמת העולם השנייה יצאו עם אלפי חסידים נוספים בבריחה הידועה, לאחר מעבר במחנה הפליטים פאקינג ובצרפת הגיעו לארץ הקודש, והיו מהמשפחות המייסדות של כפר חב"ד.

ר' שמריהו פלדמן

היה בעל מנגן דייקן, ואצר בזכרונו ניגוני חב"ד רבים. רבים מהניגונים המופיעים בספר הניגונים נרשמו מפיו. כמו כן עסק בהפצת ניגוני חב"ד, בשירה בערבי חב"ד רבים, בתקליטי ניחוח ובהוצאת תקליטים משלו.

משפחת ריבקיין

הוא הרגיש רע כל ימיו, והוא מאוד רצה שבניו ילמדו. בנו שניאור זלמן למד בתומכי תמימים, כאשר בשלב מסוים הוא רצה לצאת לעבוד אמר לו אביו: "לי לא היה הזדמנות ללמוד. תעשה לי טובה, תמשיך ללמוד עוד כמה שנים".

הוא נישא לשיינא באשא בת ר' מרדכי פבזנר ועבר להתגורר בקלימוביץ'. השידוך נעשה ע"י הצעה מצד משפחת ריבקיין.

ר' יהושע זעליג הוא היה אדם גבה קומה רחב וחסון. הוא היה מומחה לעצים. היה זה תחום מומחיות חשוב שכן עץ היה חומר הגלם שממנו היה הכל בנוי, גם הבתים היו בנויים מעץ. כשהוא היה רואה יער הוא יודע לומר על כל עץ איזה סוג הוא ומה מידת החוזק והעמידות שלו. הבנה זו היתה אצלו כשרון טבעי.

הוא עבד אצל הפריץ המקומי ויעץ לו בנושאים אלו. פרנסתו היתה בהרחבה לפי ערך, והיה לו בקלימוביץ' בית גדול. כשהיה הפריץ עושה עסקה מאוד מוצלחת ביערותיו הוא היה נותן לו מתנות, ובביתם היו רהיטים יקרים ממתנות הפריץ, כמו ספה וכורסאות מעור, שולחן עגול משיש ועוד.

הוא היה בעל מזג רך ונעים. לרגל עבודתו זו הוא היה נוסע הרבה מהבית. בנו ר' מרדכי סיפר שכשהיה חוזר הביתה הוא היה נותן לילדים סוכריות, מה שלא היו מקבלים מאמם שהיתה אישיות יותר קשוחה.

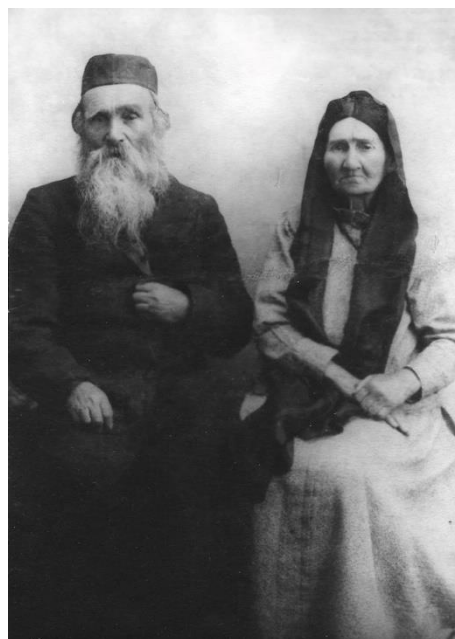
הוא היה מהדר מאוד במצוות כיבוד אב ואם. הוא היה נוסע כל שבועיים-שלשה מקלימוביץ' לחוטימסק בדרך קשה (על סוס) כדי לבקר את הוריו בחוטימסק. פעם אירע משהו באמצע הדרך והוא ניצל, ואמר לאביו שהוא חושב שזה בזכות מצוות כיבוד אב ואם.

הוגנת בדיוק כמו שהיתה נוהגת באחיה היהודים. כך ניצלו חייהם.

(48) היו לו שני אחים אליעזר ונתן נטע. כשבנו ר' מרדכי הגיע לאמריקה הוא מצא מקרוביו שלא היו שומרי תורה ומצוות.

ר' יהושע זעליג

מרת שיינא באשא נולדה בקלימוביץ' בשנת תרמ"א כבת שניה לר' מרדכי ומאשא מאלה פבזנר. היא נישאה לר' יהושע זעליג הכהן ריבקיין.

ר' שמעון הכהן וגענעשא ריבקיין

ר' יהושע זעליג היה בנם של ר' שמעון וגענעשא (איידלה) שגרו בכפר חוטימסק. היה זה כפר של גויים והם היו היהודים היחידים שם. גענעשא היתה אשה טובת לב מאוד, והיתה בעלת חנות בחוטימק ממנו הם התפרנסו⁴⁷. ר' שמעון היה חסיד שלמד אצל ר' הלל מפאריטש, והוא היה יושב ולומד כל היום, ולא היה מעורב בעסק ואף לא התעניין בחינוך הילדים⁴⁸.

כתוצאה מזה לר' יהושע זעליג לא היתה לו הזדמנות ללמוד תורה כראוי. הוא יצא לעבודה מיד אחרי הבר מצוה שלו. כשהיה הולך לבית הכנסת בכל יום ובין מנחה למעריב היה שיעור משניות היה לו קשה לתפוס ולהבין את השיעור, כי הוא מעולם לא למד. ועל זה

(47) פעם היה פוגרום באיזור והגויים רצו להיכנס לביתם אבל הגויים שם באו והגנו על הבית ואמרו שלא יגעו בהם לרעה, שכן בעלת המשפחה היא אשה ישרה שהתנהגה איתם תמיד בצורה

היא היתה אשה מאוד חזקה עם אמונה איתנה בהקב"ה. בתקופת המלחמה היא איבדה שתיים מבנותיה ממחלת הטיפוס. אנשים שנכחו בלוויות אמרו שהיא עמדה חזקה וקיבלה את מה שהקב"ה עשה בלי תלונות.

מרת שיינא באשא ריבקיין

להלן סיפור שיתן מושג על מדת היראת שמים והתקיפות שלה:

בתה דסה סיפרה שבהיותם ביגורבסק היה למשפחה עסק של יצור שרוכים, והעבודה היתה קשה מאוד. בעבודה הקשה ביותר ביצור השרוכים שדרשה ידים זריזות ומיומנות עבדו דווקא הבנות. היה שם בחור שהציע לה הצעה שקשה לסרב לה: יש לו משרד שבו עובדות מזכירות גויות, והיא תוכל להיחשב כעובדת אצלו בתור "מזכירה", ותחסוך את העבודה הקשה. היא לא תצטרך לעשות מאומה, אלא רק להיכנס למשרד, וירשמו שהיא נכנסה, ומיד תצא מדלת אחרת.

היא החליטה להתייעץ עם אמה שיינא. כששיינא שמעה זאת, היא ענתה בפשטות: "בעסער דו זאלסט בא מיר שטארבן". שכן אם תסכים לכך קיים חשש שסוף סוף יאמרו לה שהיא צריכה באמת לעבוד כמזכירה ואז תהיה בין גויים ותיאלץ לעבוד במקום

להביא את הספר תורה, אבל הגויים שבבית אמרו לה שהם זרקו את החפץ היהודי מאימת הנאצים שנכנסו למקום, שמא יחשדום בקשר ליהדות. כך תמה פרשת הספר תורה.

בסוף כשהוריו הזדקנו הם עברו לגור בביתו של בנם יהושע זעליג בקלימוביץ'. אביו נפטר בתרפ"א.

הוא עשה לעצמו ספר תורה פרטי, ע"פ הדין שחייב אדם לכתוב ספר תורה לעצמו. דבר זה היה יקר מאוד אצלו⁴⁹. ספר התורה נשמר אצל חתנו ואחיינו ר' זלמן פלדמן ונדד עם המשפחה בצאתם בקלימוביץ'. לבסוף בתקופת המלחמה ספר התורה נעלם⁵⁰.

באחת מנסיעותיו עם חתנו ר' זלמן פלדמן (לערך תרפ"ח-פ"ט) חזר חולה ונפטר. הוא נטמן בקלימוביץ'.

מצבתו של ר' יהושע זעליג ריבקיין בקלימוביץ'

מרת שיינא באשא

מרת שיינא באשא היתה יראת שמים גדולה בטבעה, ודקדקה במצוות באופן יוצא מהרגיל. בענין זה היתה דומה לאמה מרת מאשא מאלא, ונהגה לספר למשפחתה הרבה סיפורים עליה.

אלו שהכירוה ברוסיה סיפרו שתמיד היתה לבושה יפה ואלגנטי. לא רק בחיי בעלה כשהיתה להם פרנסה בהרחבה, אלא גם בתקופות קשות יותר תמיד התלבשה באלגנטיות.

49) כשבנו ר' מרדכי עשה ספר תורה הוא אמר שהוא יודע כמה היה ענין כתיבת ספר תורה יקר אצל אביו.

50) כשברחו מפחד המלחמה לסמרקנד שכחו לקחת איתם את הספר תורה. אחרי המלחמה נשלחה בתם זעלדא בת ה-12

ר' שניאור זלמן ריבקין

הרה"ת ר' שניאור זלמן שמואל נולד בקלימוביץ' ביום שלישי ט"ו תשרי תרע"א כבן שלישי לר' יהושע זעליג ושיינא באשא בת ר' מרדכי פבזנר.

ר' שניאור זלמן ריבקין

למד בישיבות תומכי תמימים בויטבסק ובנעוול. התחתן עם חנה בת ר' פרץ ליין מנעוועל. בעת מלחמת עולם השנייה יצאו מאזורי המלחמה בדרכם לארץ ישראל והתיישבו בכפר חב"ד, שם היה מוכר כבעל חסד גדול.

ילדיו: מרת **רבקה** אנגל, ר' **יהושע זעליג**, ר' **פרץ**, מרת **סימא** לאקשין, ר' **יוסף יצחק**, ר' **אלחנן**, ר' **מרדכי**, ר' **שמעון**.

שעובדים בשבת וכו'. ואם כן, "בעסער כו" כנ"ל. זוהי אמירה קשה וחריפה מאוד, והיא אמרה זאת בכזו פשטות, כי כך אכן היה מונח אצלה. את היראת שמים של הילדים אין לסכן בשום אופן, ללא כל חישובים.

היא היתה ישרה מאוד. לא נגעה במשהו שלא שייך לה. כשיצאו מרוסיה והגיעו למחנה פליטים נכדתה הביאה לה כוס קפה. היא מאוד אהבה קפה, היא החזיקה את הקפה ונהנתה מהארומה אבל לא שתתה. הנכדה שאלה אותה: "באבע למה את לא שותה"? והיא ענתה: "ווייל ס'איז ניט מיינע".

כשהיתה מבקרת בחנות של בנה זלמן בכפר חב"ד היתה תמיד מזהירה אותו שיקפיד להוסיף על משקל המאכלים שהוא מוכר, שחלילה לא יקח מהם יותר כסף ממה שמגיע לו. היא פתחה בכפר חב"ד גמ"ח והיתה מלווה כסף להרבה אנשים. כשלא יכלו לשלם בזמן נתנה להם הארכה.

בביתה בכפר חב"ד (לפני שהיה שם גנרטור) היא השתמשה רק במנורות נפט, היא הקפידה לא להשתמש בחשמל מחשש לחילול שבת בתחנות החשמל. לעולם לא היתה שוכבת לנוח במהלך היום, ובמשך השבוע לא היתה יושבת על כסא עם משענת רק על ספסל. רק בשבת ישבה על כסא עם משענת. כשהיתה מכינה אוכל לשבת לא הרשתה לאף אחד לנגוע בו כי זה לכבוד שבת.

היא נפטרה בחנוכה תשכ"ו, בנה ר' מרדכי עדכן את הרבי, והרבי התעניין היכן היא תיקבר⁵¹, והורה לבנה ר' מרדכי ריבקין להשתתף בלוויה.

ילדיהם: **רישא** – נישאה לתמים ר' משה זלמן קמינצקי, **פערלא** – נישאה לבן דודה ר' זלמן פלדמן, ר' **שניאור זלמן**, **דסה** – נישאה לר' דוד אבא לוי, ר' **מרדכי** (נקרא על שם סבו ר' מרדכי פבזנר), **אברהם**, **סימא** (נקראה ע"ש סבה ר' שמעון. נפטרה בצעירותה).

קנתה יחד עם אחותה חלקה בבית החיים בבני ברק. כשהרבי שמע שהיא תיקבר בבני ברק הוא שאל מה הסיבה? היה נראה שהרבי לא כ"כ אהב את הרעיון והעדיף לדוגמא את בית החיים בצפת.

51) היא היתה מאוד עסוקה במה שיהיה אחרי פטירתה. פעם היא שלחה לאחותה אסתר תכריכים בתור משלוח מנות... באותו זמן הר הזיתים לא היה בשליטה יהודית, והיא חיפשה היכן לקנות חלקת קבר במקום של שומרי שבת. בסוף היא

לפריז, והיה מהראשונים שבאו מפריז לארצות הברית אחרי המלחמה.

כשהגיע לאמריקה בשנת תש"ח התקבל בחיבה וזכה לקירוב מהתמימים הזקנים ר' שמואל לויטין ור' אליהו ייאכיל סימפסון שזכרו את סבו ר' מרדכי פבזנר מליובאוויטש.

הוא זכה להיכנס ליחידות לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ. כרגיל באותו הימים נכנס אתו המזכיר הרב סימפסון כדי למסור את דברי הרבי, שלא כולם היו יכולים להבין דיבורו. כשאמר לרבי שזה נכד ר' מרדכי פבזנר, הרבי סובב את ראשו לכיוון החלון, וכשבת שחוק על פניו אמר: "ער איז גיווען א געשמאקער איד"⁵².

הוא התיישב בנורוולק, קונטיקט ועסק במסחר. כעבור מספר שנים עבר לקראון הייטס. היה מחברי הועד שעסקו בהרחבת בית הכנסת 770 לאחר שהזאל הקטן נעשה צר מלהכיל, והרבי שבחו על כך.

מעל ארבעים שנה היה חבר הועד של בית הספר לבנות "בית רבקה". בשנים האחרונות זכה לקבל מידי שנה משלוח מנות מהרבי בפורים, ולהיות ה"ערב קבלן" על "שטר מכירת חמץ" של הרבי בערב פסח.

נפטר ביום שני ב' ניסן תשס"ח.

בניו: ר' יהושע זעליג – שליח בניו-אורלינס לואיזיאנה. ר' יוסף יצחק – מהשלוחים לארץ הקודש. שליח בכרמיאל. בנותיו: חנה – אשת ר' יצחק גורביץ'. רחל לאה – אשת ר' שמואל ברוק. סימא ע"ה – אשת ר' לייבל קארפ.

ר' מרדכי ריבקיין

הרה"ת ר' מרדכי הכהן ריבקיין נולד בקלימוביץ' בחג הפורים תרע"ז, לר' יהושע זעליג ושיינע באשע בת ר'

ר' מרדכי הכהן ריבקיין

מרדכי פבזנר. ונקרא על שם סבו ר' מרדכי פבזנר שנפטר כמה שנים קודם לכן. לפני הבר מצוה שלו התייתם מאביו, ובהגיעו לגיל בר מצווה נאלץ לצאת לעבוד כדי לסייע בפרנסת המשפחה.

ר' מרדכי גדל ברוסיה הסובייטית ברוח המסירות נפש החסידית בשליחות הרבי הריי"צ. היה לו שותפות בעסקים עם כמה מהחסידים הגדולים שהיו מבוגרים ממנו, כמו ר' מענדל פוטרפס, ר' בניציון שמטוב ור' אבא פליסקין, וקרבתו אליהם השפיעה עליו מאוד. את רווחי עסקיהם היו משקיעים לטובת ישיבות תומכי תמימים. בעקבות פעולותיו הממשל הסובייטי הוציא נגדו פסק דין מות, אך בחסדי ה' הוא ניצל. כמו כן הכיר מקרוב את דודו ר' ישראל נעולער, את ר' שמריהו ששונקין, ר' יונה כהן ועוד. הוא היה משתתף קבוע בהתוועדויות החסידים, וקיבל וספג הרבה חינוך חסידי.

בשנת תש"ד נשא את מרת דוואשא בת ר' מנחם מענדל והינדא דייטש. בשנת תש"ז, אחרי מלחמת העולם השנייה, הבריא את הגבול יחד עם מאות חסידים, ביציאת רוסיה המפורסמת, ולאחר תלאות הגיע

⁵² ר' מרדכי אמר שהוא הבין מעצמו את דברי הרבי אלו, ולא הוזקק להסבר.

אשתו מרת רישא קמינצקי היתה אישיות. היא ניהלה את עסקי המשפחה והיתה שותפה עם ר' מענדל פטרפס בעסקים.

כשהגיעו לסמרקנד ונפתחה הישיבה, היא שכבה במיטה ואמרה לבנה: "ראובן, האב אויף מיר רחמנות, זעץ זיך שוין אוועק לערנען".

כשאחותה פעלרא (אשת ר' זלמן פלדמן) היתה חולה מאוד במחלת הטיפוס, כבר ללא הכרה, וממחלה מדבקת זו כולם ברחו, היא פעלה שיכניסו אותה לבית הרפואה והיא שהתה לידה שלא תישאר לבדה ברגעיה האחרונים.

משפחתם:

ר' **ראובן** – נישא למרת דובה בת הרה"ח ר' אברהם דריזין (מאיוור). בנו: הרה"ח ר' יוסף יצחק, ר' יהושע זעליג, הרה"ח ר' מנחם מענדל והרה"ח ר' שמואל.

מרת **גנעשא** – נישאה לר' ברוך גופין. בניהם: ר' מנחם מענדל, ר' יוסף יצחק, ר' אברהם ור' יהושע זעליג. חתניהם: ר' דובער וילנקין, הרה"ח ר' נחמן שפירא, ר' אברהם מרדכי קסטל, ר' עמוס מושקוביץ, הרה"ח ר' מנחם מענדל גורביץ ור' ישראל דברוסקין.

מרת **בת-שבע** – נישאה להרה"ח ר' שמואל מאיר זילברשטיין. בניהם: ר' יוסף יצחק ע"ה, ר' אליהו, ר' יהושע זעליג ע"ה. חתניהם: הרב שבתי סלבטיצקי, ר' נחמיה ווגל.

מרת **זעלדא** – נישאה להרה"ח ר' יצחק נמס. בניהם: ר' מנחם מענדל, ר' יוסף. חתנם: ר' פרץ גרינוולד.

ר' משה זלמן קמינצקי

הרה"ח ר' משה זלמן קמינצקי נולד ב"ד אלול תרנ"ט בעיירה צ'יארני שבבלרוסיה, לאביו ר' ראובן ולאמו מרת העניא. למד בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש בין השנים תרע"א-תר"פ והיה מהתלמידים המצטיינים בה.

ר' משה זלמן קמינצקי בחתונת בתו גנעשא

יושבים: הסבתא שיינא באשא, גנעשא וברוך גופין, ר' משה זלמן עומדים: בת-שבע, ראובן וזלדה

התחתן עם מרת רישא בת ר' יהושע זעליג הכהן ומרת שיינע באשע רבקין, והתגורר בקלימוביץ. בהמשך כשעברה המשפחה ליגרובסק היה הוא הרוח החיה בענייני יהדות. אחרי שהמלמד ר' ישראל נעוולער נאסר באלול תרצ"ז החליפו ר' משה זלמן.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ברח לסמרקנד. בשנת תש"ז יצא מרוסיה כשהברית את הגבול יחד עם חסידים נוספים דרך וינה, שם היה מועד הפועל האחראי על פיקוח ענייניהם הרוחניים והגשמיים של אנ"ש במקום. מוינה המשיכו לפריז. לאחר מכן עלה לארץ ישראל והיה מראשוני המתיישבים בכפר חב"ד.

נפטר ביום ט"ו בחשוון תשל"ה.

ר' ישראל לויז מנעוול

הנגיד ר' שמואל גוראריה לקחו למלמד לבניו, ע"פ הוראת הרבי הרש"ב, שאמר לו שכדאי שיקח את ישראל נעוועלער בתור מלמד לבניו, ואז הם ידעו מה זה "א חסידישער מלמד". ר' ישראל לימד את בני הרב גוראריה כששאתו חנה נשארת בבית הוריה בקלימוביץ', ור' ישראל היה חוזר הביתה אחת לכמה חודשים. כך נמשך הדבר מספר שנים. בהמשך עבר עם משפחתו לקרמנצ'וג, שם התגורר משנת תרע"ג עד תרע"ח.

מרת חנה מיכלא לויז

בתרע"ח עבר ר' ישראל עם משפחתו בעקבות הרבי הרש"ב לרוסטוב. קודם הסתלקות הרבי הרש"ב, אחרי פורים תר"פ שהה ר' ישראל רוב הזמן בבית הרבי. לאחר ההסתלקות במוצאי שבת ב' ניסן תר"פ היה ר' ישראל בין החסידים שהתעסקו עם גופו הק'.

ההסתלקות פגעה בו מאוד. אבלו וצערו היו עמוקים עד שהתקשה לחזור לביתו. כשהודיע לאדמו"ר הרי"צ שהוא חוזר לביתו, אמר לו הרבי: "ישראל, אויף וועמען לאזסטו מיר?" בהמשך הזמן התקשר ר' ישראל לאדמו"ר הרי"צ והיה לבן בית בביתו.

עבודתו כמלמד ומאסרו

בשנת תרפ"ב, בעקבות רדיפות המשטר נגד מלמדי תינוקות עזב ר' ישראל את רוסטוב ועבר עם משפחתו לעיר הולדתו נעוועל. זמן מה לאחר מכן עברה גם ישיבת תומכי תמימים לנעוועל. כשש שנים חי ר'

הרה"ח הרה"ת ר' ישראל לויז נולד בעיירה החסידית נעוועל בט"ו מנחם אב תרמ"ה לר' דוד אבא לויז ומרת חנה עלקא.

ר' ישראל לויז מנעוול

בהגיעו לגיל בר מצוה (תרנ"ח) כששמע שהרבי הרש"ב יסד ישיבה בלויבאוויטש, התעקש לנסוע ללויבאוויטש, והיה בין צעירי התמימים שלמדו בישיבה. כעשר שנים למד בתומכי תמימים והגה בתורה יומם ולילה בלימוד עמוק ויסודי, ועבד את ה' בתפלה. מאז שהגיע ללויבאוויטש לא חזר לביתו אף פעם עד חתונתו.

ע"פ הוראת הרבי רש"ב הוא למד שולחן ערוך יורה דעה וקיבל סמיכה, וכן למד את מלאכות השחיטה והמילה.

נישואיו

בערך בשנת תרס"ט הגיע ללויבאוויטש הרב מרדכי פבזנר מקלימוביץ' וביקש מהרבי הרש"ב הצעת שידוך לבתו חנה מיכלא. אמר לו הרבי: "לומד כאן בנו של דוד אבא'לע מנעוועל, סבורני שזה שידוך מתאים". ואכן השידוך יצא לפועל. לאחר נישואיו עבר לגור בקלימוביץ' סמוך על שולחן חותנו.

בקול ניגונים חסידיים. אשתו חנה שלחה את בתם מוסיא: "זאג טאטע, שירחם על האנשים השומעים את שירתנו החזקה ברחוב". והוא מסר את תשובתו: "אמרי לאמך, שצריך לרחם לא רק על אנשים, אלא גם על התורה ועל הניגונים שלנו".

המאסר השני

כשעזבה המשפחה את קלימוביץ' ועברה ליגורבסק עבר גם ר' ישראל ומשפחתו לשם. ביגורבסק הוא שימש כמלמד חסידי, בין השאר לנכדי המשפחה הבוגרים, ראובן קמינצקי ובנו מוטל. באלול תרצ"ז הוא נלקח לחקירה במוסקבה על עיסוקו בחדר, והוא היה במעצר למעלה משנה, עד תשרי תרצ"ט. במסירת השיעורים החליפו ר' משה זלמן קמינצקי.

מסופר שבעת מאסרו נאמר למשפחה כי כשבתו מוסיא תתחיל ללכת לשקאלע ישחררו את אביה. כשר' ישראל שוחרר והגיע הביתה הוא גילה שבתו מוסיא הולכת לשקאלע. הוא שאל אותה: מה זה? למה את הולכת לשם? והיא סיפרה לו. ענה ר' ישראל: אני מוכן לחזור לכלא, העיקר שלא תלכי לשקאלע!

עם פרוץ מלחמת העולם השניה ברח ר' ישראל עם משפחתו והגיעו לטשקנט, שם המשיך ר' ישראל להיות מלמד לנערים, והפעם בצורה די גלויה. אהבתו את תלמידיו הייתה מן המפורסמות, והם החזירו לו אהבה, גם אם הענישם פה ושם.

בפוקינג

בתש"ו הצליח ר' ישראל לעזוב את רוסיה במסגרת הבריחה הגדולה והגיע לפוקינג שבגרמניה. עתה חי במדינה חופשית והיה יכול לשבת וללמד תורה בגלוי, אבל הוא התמסר מאוד לסיוע לאנשי הקהילה, עיסוק שתפס הרבה מזמנו וכוחו. ר' ישראל הלך ונחלש, כשבני משפחתו (פרט לזוגתו) עזבו בשנת תש"ח את פוקינג לצרפת ומשם לארץ ישראל, נשאר ר' ישראל

ישראל בנעוועל וכל אותו זמן לימד תורה במחתרת לילדי ישראל במסירות נפש ממש.

לאחר מאסרו של אדמו"ר הריי"צ בקיץ תרפ"ז המצב החמיר ובשנת תרפ"ח ברח ר' ישראל מנעוועל לעיירה טרופיץ ליד ללנינגרד. שם פעל הרבה בעניני יהדות, ועסק במילת ילדי ישראל שם.

ר' ישראל נאסר כמה פעמים ע"י הקומוניסטים. פעם ראשונה בטרופיץ בקיץ תרצ"ב ישב מספר שבועות במעצר ובחקירות. שוביו שיחררו אותו בתנאי שיעבור לגור בקלימוביץ', הם אמרו לו: "שם בין כה וכה כולם פאנאטים, ולא תפריע לנו כל כך". אחר שחרורו הוא אכן חזר לקלימוביץ'.

שוב בקלימוביץ'

מסופר שבקלימוביץ' באותה תקופה ר' ישראל לא מצא עם אף אחד שפה משותפת. חבר אחד היה לו שהתגורר באותה תקופה בקלימוביץ', ר' משה אקסלרוד, שהגיע לעיירה על מנת לפעול בעניני יהדות.

על מפגש מיוחד שלהם מסופר: בי"ט כסלו באחת השנים ור' ישראל משתוקק להתוועד. בני משפחתו ניסו להניאו מלצאת מהבית, מפחד השלטונות, אבל ר' ישראל לא היה מסוגל לשבת ביום כזה בבית, הוא הרגיש שהוא חייב ללכת לחברו ר' משה אקסלרוד.

הוא לקח איתו את בנותיו, וכך הם הולכים ברחוב המושלג בשעת לילה, ובדרך הם פוגשים את ר' משה אקסלרוד צועד לקראתם. התברר שגם הוא לא היה מסוגל להשאר בבית בי"ט כסלו, והחליט ללכת לחברו ר' ישראל נעוועלער. כשנפגשו לא היה צורך במילים. הם הבינו היטב זה את זה. הם שמו את ידיהם אחד על כתפי חברו, ורקדו בשקט באמצע הרחוב המושלג. היה זה רגע מיוחד, בו למרות כל הפחדים ולמרות הקור ששרר ברחוב, הם היו בשמחה אמיתית כמאז⁵³.

עוד אפיזודה קטנה ומיוחדת: שבת אחת חזר ר' ישראל לביתו אחרי התפילה, ובסעודת ליל שבת שר

ביגרובסק חלתה בתו הבכורה **רישא** בדלקת קרום-המוח ונפטרה כעבור שבועיים. השאירה אחריה את בעלה ר' דובער פלטיאל ושלושה ילדים קטנים.

אחר פרוץ המלחמה גייסו את בנו **דוד אבא** לשדה הקרב, מאז נעלמו עקבותיו. השאיר אחריו שני ילדים ואשה בהריון (דסה בת ר' זעליג ושיינא ריבקיין).

בתו **רבקה** שנישאה לר' יצחק מרדכי פבזנר נרצחה עם בנה בפוצ'פ ע"י הנאצים ימ"ש בכ"ח אדר תש"א.

בטשקנט נפטרה בתו **איטה הניה** ברעב, אחר שהביאה לאביה ממזונה עד שחלתה, נפטרה בכ"ו בשבט תש"ב. בת עשרים הייתה במותה.

שלשת ילדיו שנותרו: ר' **מרדכי** (מוט"ל) – נישא למרת יהודית בת ר' אברהם דריזין (מאיור). מרת **באשא** – נישאה בזיווג ראשון לר' דוד פייסין. אחר שהתאלמנה נישאה בזיווג שני לבן דודה ר' שמריהו פלדמן. מרת **מוסיה** – נישאה לר' זאב וולף זלמנוב.

בפוקינג מחמת חלישותו, כשהוא מקווה להתחזק ולהצטרף אליהם מאוחר יותר.

אך חולשתו גברה והלכה, ובט' באייר תש"ח השיב נשמתו לבוראו, כשזוגתו נשארת לידו כל הזמן.

אשתו חנה מיכלא יצאה מרוסיה וחיה בכפר חב"ד. האריכה ימים עד גיל 99. נפטרה בשנת תשמ"ד.

ילדיו

אחד עשר ילדים נולדו לר' ישראל, אך רוב ילדיו נפטרו ואבדו בנסיבות טראגיות. רק שלושה מהם נותרו בחיים.

שלושה מילדיו שנולדו בעת היותו ברוסטוב תאומים וילדה נפטרו בגיל צעיר.

בקלימוביץ' בשנת תרצ"ג עסקה המשפחה בייצור שרוכים. בתו **אסתר הדסה** יצאה לעיירה סמוכה להעביר שרוכים, תפקיד שבני הבית עשו בתורנות, אבל היא לא חזרה ועקבותיה נעלמו.

ו. ר' שמואל פבזנר ומשפחתו

בילה מספר שנים. כמו כן למד בסניפים שונים של הישיבה. בליובאוויטש הוא כונה "שמואל קלימוביצי'ער"⁵⁵.

יש הנחה ממאמר של הרבי הרש"ב, ד"ה "החודש הזה לכם" מש"פ בא עת"ר⁵⁶, אותה כתב ר' שמואל ושלח לאביו כמשלוח מנות לחג הפורים של אותה שנה.

ר' שמואל היה ירא שמים בתכלית, חסיד מסור בעל לב טוב ומוח מבריק, שהיה אהוב ומוערך על כל מכריו. בשנות לימודיו בישיבה שימש ר' שמואל גבאי צדקה של קופת גמילות חסדים פדיון שבויים, והיה מסור מאוד לעבודה זו, באופן שהעיד על מדת אהבת ישראל מופלגה שניחן בה⁵⁷.

ר' שמואל שהיה מפירות תומכי תמימים שבליובאוויטש נחשב חסיד מופלא במעלותיו. השנים בהם למד בליובאוויטש היו מעצבות במיוחד עבורו, ולעולם הוא השתוקק לחיות את חיי היומיום עם כל החיות והלהט והמסירת נפש של תומכי תמימים. משהו מרוחו ומסגנונו ניתן ללמוד מהסיפורים דלהלן.

מספר ר' ישראל גייקובסון: אחר נישואיו של ר' שמואל הייתי ישן בישיבה בחדר אחד עם חברו ר' יוסף חן. פעם הראה לי גלויה שקיבל מחברו ר' שמואל, בה כותב: כעת מבין אני את דברי המשפיע ר' שמואל גרונום, שהיה אומר שימי התלמיד בישיבה הם בדוגמת זמן התפלה, כמו שהתפלה משפיע על הנהגת האדם במשך כל היום כך ימי הלימוד בישיבה משפיעים על כל החיים.

הרה"ת ר' שמואל פבזנר נולד בקלימוביץ' בסביבות שנת תרמ"ט, בן יחיד (לבד מהבנות) לאביו ר' מרדכי פבזנר. הוא נקרא על שם הרבי המהר"ש שהסתלק מספר שנים קודם לכן בשנת תרמ"ג.

ר' שמואל פבזנר

על לידתו מסופר: לר' מרדכי ומאשה מאלא נולדו לפני כן כמה בנים שלמרבה הצער נפטרו בינקותם. אמו הצדקנית מרת מאשא מאלא חיפשה סגולות שונות, לפי הבנתה, כדי להבטיח את קיומו ושמירתו⁵⁴. בתור ילד הוא היה מאוד יקר וחביב על המשפחה כולה, וכל האחיות היו רבות ביניהן על הטיפול וההתעסקות בו.

בליבאוויטש

כמו רבים מבני גילו נסע ר' שמואל לליובאוויטש ללמוד בישיבת תומכי תמימים אצל הרבי הרש"ב, שם

(56) נדפסה בספר המאמרים עת"ר (הוצאה שנייה ואילך) ע' רצה.

(57) במכתב מיידו ר' שרגא פייביש אברהם זרחין ע"ה לבנו יצחק מרדכי הוא מתאר בהרחבה את אישיותו של ר' שמואל, ובפרט את התמסרותו המופלאה בענין הגמ"ח. הוא כותב: "היה ר' שמואל אביכם ז"ל מסוים ביותר כמעט מן היחידים שביחידים, וכן בגמ"ח וביקור חולים היה כמעט מן היחידים שבזמנו".

(54) מיד אחר לידתו היא שמה לו עגיל זהב באוזן כסגולה. היא גם עשתה הגרלה איזה מאכל יש למנוע ממנו, גם כן בתור סגולה, ולכן הוא נמנע מאכילת כבד. במשך כל השנה הראשונה נמנעה מלרחוץ אותו. את הנוצות לכרית שלו היא אספה בעצמה משפת הנהר היכן שמסתובבים ברוזים. כל זה סגולות של אמו מאשא מאלא לשמירה על התינוק.

(55) בליובאוויטש היה תמים נוסף באותו שם, ר' שמואל זלמנוב, אף הוא מאזור קלימוביץ' (מעייירה סמוכה), וכדי להבדיל ביניהם כינו את שמואל זלמנוב "שמואל הגדול" על שם קומתו הגבוהה.

חזרה הביתה ביום ששי, ארז את כל חפציו ועוד קודם השבת עבר לכפר הסמוך.

בתקופת נישואיהם היה ר' מרדכי אביו חולה והוא נפטר מספר חודשים אחר כך, בכ"ד באייר תרע"ג. ר' שמואל היה אז בן עשרים וארבע, וקיבל כמה מתחומי האחריות של אביו, וירש את מקומו בבית הכנסת שהיה צמוד למקום הרב.

אצל הרה"ק ר' לוי יצחק

בערך בשנת תרע"ח, בעקבות מלחמת העולם הראשונה, נאלץ ר' שמואל ומשפחתו לברוח מקלימוביץ'. המלחמה השתוללה באזור, וכמו שעשו אנשים רבים באותה תקופה, ר' שמואל ברח עם משפחתו דרומה ליקטרינוסלב שבאוקראינה, לשם הגיע זרם גדול של פליטים מהמלחמה. רב העיר הרה"ק המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון אביו של הרבי, ואשתו הרבנית חנה, ניהלו את הפעילות של הטיפול בפליטים. ביקטרינוסלב מצא ר' שמואל דירה והתגורר שם עם משפחתו לתקופה מסוימת.

בהיותו שם היה ר' שמואל מבאי ביתו וממקורביו של רב העיר הרה"ק ר' לוי יצחק, אצלו היה מבלה זמן רב ומתחמם לאורו. בתו מרת רישא אזימוב סיפרה שאביה בילה את רוב יומו בבית הרב. היא זכרה מקרה שאחיה פסח נפל ונחבל, והיא האחות בת שנים עשרה נשלחה על ידי אמה להזעיק הביתה את אביה ששהה בבית הרב, אולם רבי לוי יצחק עכבו אצלו, תוך שהוא מבטיח לו כי הילד יצא מכלל סכנה. וכך הוזה.

עוד היא סיפרה שאביה סבל בדרכי הנשימה, עקב עבודתו תקופה מסויימת בבית החרושת לייצור טבק של החסיד הנגיד ר' שמואל גוראריה. גם הפעם נחלץ רבי לוי יצחק לעזרתו: הוא הורה לו לאכול פירות יבשים מסוימים, ואכן הוטב לו.

ועוד אמר משל, שכדי שיהיה בבית חוס של שבעים מעלות צריך להיות בתנור אלפיים מעלות חוס. וכך הוא גם במגהץ, שמחממים אותו באש, ואח"כ כשמכניסים אותו למים הוא מתקרר קצת, אבל מחמם את המים עד שמעלה אדים. וכך היא גם השפעת ימי התלמיד בישיבה על התקופה שלאחריה.

סיפר ר' אבא פליסקין⁵⁸: פעם הלכתי ברחוב ופגשתי את ר' שמואל. שאלתי אותו מה שלומך? הוא נאנח ואמר: "אל תשאל, איך בין געווארן א שולחן ערוך איד" (נעשיתי יהודי של שולחן ערוך). ר' שמואל כאב את העובדה שנחסר אצלו בהרגש חסידי פנימי בעבודת ה'. הוא רק מקיים בפועל מה שכתוב בשולחן ערוך, בלי הרגש והתקשרות פנימית באלקות.

היה מרגלא בפומיה: "דעם רעביינס קינדערס צאצקעס איז חשובער ווי דער מיינע קינדערס ברויט" (הצעצועים של ילדי הרבי חשובים יותר מהלחם של ילדיי. הכוונה היתה על בנות הרבי הריי"צ). אימרה המבטאת את תוקף התקשרותו לרבי.

מרת אסתר הדסה

ר' שמואל התחתן עם בת דודתו **אסתר הדסה** בת ר' יצחק ופייגע איידעלא אגראשקין מחסלביץ'. פייגא איידלא היא בתו של שיינא באשא אחות ר' מרדכי פבזנר. נישואיהם של ר' שמואל ואסתר הדסה התקיימו בקלימוביץ' ביום שלישי י"ג שבט תרע"ג. לאחר נישואיו הוא קבע את מגוריו בקלימוביץ', לפרנסתו שימש כמלמד חסידי בעיירה.

מסופר שבהתחלה הוא גר בדירה בבנין גדול שבו התגוררו הוריו של ר' שמואל ואחיותיו הנשואות. כל המשפחה היתה תחת קורת גג אחד, והבית היה מקום מאוד תוסס. הדבר הקשה עליו מאוד, ופעם אחת בהיותו בלויבאוויטש הוא קיבל הוראה מהרבי הרש"ב לעזוב את המקום. בעקבות זאת הוא הגיע

58) הוא סיפר זאת לר' שלום פלדמן, כשנכנס אליו לפני נסיעתו לרבי, אמר לו ר' אבא: אספר לך סיפור על דודך ר' שמואל פבזנר.

רבקה, בת ר' ישראל נעוולער ואשתו של בנם איצ'ע מרדכי ניסתה לברוח עם בנה הצעיר לכיוון מוסקבה, אבל זה היה בלתי אפשרי. היא כתבה להוריי: "אני מאוד רוצה להצטרף אליכם, להיות כולנו יחד, אך הכל מסביב כבר בוער". סיפרו שהיא ניסתה לשכנע את חמיה ר' שמואל לברוח מפני הנאצים. אבל ר' שמואל אמר: "בשביל מה לברוח? מה יכול להיות יותר גרוע מסטאלין"⁶⁰? בסוף גם היא לא הצליחה לברוח.

כאשר הנאצים הגיעו לפוצ'פ בכ"ט אב תש"א הם דרשו מכל היהודים להירשם וללבוש טלאי צהוב. בחשוון תש"ב נאלצו המשפחות היהודיות להיכנס לשני גטאות מוקפות בתיל דוקרני, אחד לגברים ונערים ואחד לנשים וילדים. התנאים בגטאות היו מחרידים ושיעורי התמותה היו גבוהים. במהלך החורף אולצו המבוגרים משני הגטאות לעבוד בעבודות כפיה. (אודות זמן זה מסופר שרבקה הנ"ל עברה עם תינוקה ממחנה הנשים למחנה הגברים ועשתה לו ברית מילה).

בסוף החורף החליטו הנאצים שהגיע הזמן לרצוח יהודי העיירה. בכ"ח באדר הוצאו הנשים והילדים מחוץ לעיר שם נורו לתוך תעלה שהיתה חפורה שם. ביניהם היו אסתר הדסה, רבקה אשתו של איצ'ע מרדכי ובנם הצעיר. למחרת בכ"ט באדר נרצחו גם הגברים, ור' שמואל נהרג על קידוש השם, הי"ד.

בניהם: ר' יצחק מרדכי, ר' ישראל, ר' פסח, ר' שלום דובער, ר' זעליג. בנותיהם: מרת רישא, מרת חנה.

עוד זיכרון חשוב מן התקופה ההיא ננצר בליבה: אביה מראה לה הזמנה לתונתו של הרבי, בנו בכורו של רבי לוי יצחק, עם הרבנית מרת חיה מושקא בת אדמו"ר הריי"צ, ומורה לה לשמור את הדבר בסוד.

קלימוביץ' ופוצ'פ

אחרי המלחמה שב ר' שמואל עם משפחתו לקלימוביץ', שם התגוררו עד שנת תרצ"ז. אף לאחר שהמשפחה עזבה את קלימוביץ' ליגורבסק בשנת תרצ"ה, ר' שמואל המשיך לגור בקלימאויטש, אלא שהיה מגיע ליגורבסק מפעם לפעם לבקר את אמו. בתקופה זו בעקבות המצב הקשה ששרר אז, שלח ר' שמואל את ילדיו הרחק מהבית כדי לזכותם לקבל חינוך יהודי אצל מלמדים חסידיים ובישיבות המחותרת של ליובאוויטש.

בשנת תרצ"ז החליט ר' שמואל לעזוב את קלימוביץ' ולעבור לעיירה פוצ'פ⁵⁹, במזרח רוסיה.

בתרפ"ז נולד בנו שלום בער. לאחריו שכל אחיו נשלחו מהבית ללמודיהם, ולאחרי שבנם הצעיר זעליג נפטר, נשאר שלום בער המוזיניק וכמו "בן יחיד" להוריו. ולמרות זאת, בערך בשנת תרצ"ט, עוד לפני גיל בר מצווה, החליטו הוריו במסירות נפש אמיתית לשלוח אותו הרחק מהבית כדי ללמוד בישיבות המחותרת של ליובאוויטש. למרות הקושי הגדול בפרידה ממנו, ולמרות הסכנות הגדולות הכרוכות בכך. מכאן יש ללמוד על מדת המסירות נפש הגדולה של ר' שמואל ואשתו על החינוך החסידי, שעמד בראש מעייניהם מעל כל שיקול אחר. זו הייתה הפעם האחרונה שהם ראו את בנם שלום בער.

בשואה

בקיץ תש"א ר' שמואל ומשפחתו שהתגוררו בפוצ'פ שברוסיה מצאו את עצמם תחת הכיבוש הנאצי. כלתם

באותה תקופה. גם הוא נספה ע"י הנאצים ימ"ש יחד עם ר' שמואל. הי"ד.

60 ע"פ עדות הגוים במקום כפי שסיפרו אחרי המלחמה לבנו איצ'ע מרדכי.

59 ייתכן שהיה זה בעקבות חברו הטוב ר' לוי זאב וולף מלכין, "וולפע דער פוצ'עפער", שהתגורר בקלימוביץ' שנים רבות ושימש בה כשוחט ומוהל, וחזר לעיר הולדתו פוצ'פ בערך

אחרי המלחמה איצ'ה מרדכי נסע לסמרקנד ונישא בשנית לאסתר פרדקין, ויחד נולדו להם שני ילדים הדסה ושמואל. בגלל מצב בריאותו איצ'ה מרדכי לא יצא מרוסיה כרבים מחסידי חב"ד בזמן היציאה הגדולה דרך לבוב, אלא עבר להתגורר עם משפחתו בריגה בירת לטביה.

לאורך שנותיו הרבות בריגא, למרות המשטר הקומוניסטי, הוא חי כמו חסיד, הקפיד על שמירת התורה ועל הנהגה חסידית, ונמנה עם שומרי הגחלת היהודית והחסידית בריגא, כשהוא נוטל חלק פעיל בפעולות המחותרת החסידית בעיר. באמצעות אחיו ר' שלום בער הוא היה בקשר רציף עם הרבי.

באחת ממכתביו (מז' חשוון תשל"ו) הוא כותב: "קיבלנו לעקאך שהזיידע שליט"א שלח עבורנו, גם ברצוני להודות מאוד לבן אחי יוסף יצחק בן חנה (גורעוויטש ממגדל העמק) על המאמץ שלו. הגיע בסדר ובשלמות". במכתב הוא מכנה את הרבי "זיידע", כמנהג החסידים מעבר למסך הברזל.

איצ'ה מרדכי היה אדם אינטליגנטי. במכתבים ששלח לאחיו הוא מעלה זיכרונות ילדות מחיי החסידים בכלל ומן החיים בעיירה קלימוביץ' בפרט. הרבה מהמידע שיש בידינו על העיירה קלימוביץ' ועל המשפחה מגיע ממכתביו, בהם תיעד רבים מזיכרונותיו המוקדמים בעטו הרהוטה.

ר' יצחק מרדכי ז"ל נפטר בריגא י"ט בתשרי תשמ"ו, ושם נטמן.

ר' יצחק מרדכי פבזנר

הרה"ת ר' יצחק מרדכי פבזנר נולד בקלימוביץ' בז' כסלו תרע"ד. הוא בן בכור לאביו ר' שמואל ואמו אסתר הדסה, ונולד עוד בשנת נישואיהם הראשונה. הוא נקרא יצחק מרדכי על שם שני סביו, ר' יצחק אגרשקין שנפטר לפני כמה שנים, ור' מרדכי פבזנר שנפטר ממש לאחרונה, חצי שנה קודם לידתו.

ר' יצחק מרדכי פבזנר

בילדותו עקרה המשפחה מקלימוביץ' בעקבות מלחמת העולם הראשונה ועברה לתקופה מסוימת ליקטירנוסלב שבאוקראינה. לאחר המלחמה וההפיכה במדינה, כנראה נסגרו החדרים בקלימוביץ' ונעשה קשה להעניק לילדים חינוך חסידי. בתרפ"ד שלחו הוריו את איצ'ה מרדכי בן העשר לחסלביץ', ללמוד עם דודו המלמד המפורסם רבי ברוך יעקב ריזנברג (אחיו של ר' מרדכי פבזנר). מאוחר יותר בנעוריו היה תמים שלמד בנעוריו בישיבות שונות, הוא זכר שאכל "טעג" בבתייהם של המשפחות המקומיות בקהילות השונות.

הוא התחתן עם בת דודה ראשונה שלו רבקה לוי, בת ר' ישראל נעוולער וחנה מיכלא. נולד להם בן אחד ביחד. שלשה חודשים אחרי חתונתם פרצה למלחמת העולם השנייה. הוא גויס לצבא הרוסי, שם נפצע מאוחר יותר בקרב. בינתיים אשתו ובנו שנשארו בעיירה פוציעפ ונרצחו על ידי הנאצים ימ"ש יחד עם ההורים שלו.

גם בריגא לא נח מהשתדלותו בחינוך ילדי ישראל, והתעסק בשכנוע הורים לשלוח את ילדיהם ללמוד בישיבת תומכי תמימים, חרף הסכנות שבדבר.

התוועד רבות עם חבריו. בדרך לא דרך התגלגל לידי ספר לקו"ש, ולמרות הסכנה הגדולה שיתף את הידיעה עם חבריו וכך זיכה גם אותם בלימוד בו.

לאחר יציאתו מרוסיה נסע אל הרבי וזכה להיכנס ליחידות לראשונה בהי' תשרי תש"ל.

בתחילת היחידות מסר לרבי מתנה מיוחדת ויקרה: כלי כסף (קומקום קטן) שהשתמש בו הבעש"ט. הוא צירף לו מכתב: "זה הכלי קניתי בעיר סמרקנד בשנת תשכ"ו מאחד מאנ"ש... לפי המסורה זהו כלי שהבעש"ט ז"ל השתמש בה. והרי זה מתנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א". הרבי ייקר מאוד את המתנה, הודה לו על כך מקרב לב וברכו בברכות רבות. הכלי נמצא כיום בספריית ליובאוויטש.

במהלך היחידות התעניין הרבי לפרטי פרטים בכל תחומי חייו וחיי משפחתו – בנוגע למקום מגוריו ובנוגע למקור פרנסתו. כמו כן, התעניין הרבי אודות רישיון ההגירה מריגה, אודות בני משפחה ויהודים שונים, וכן ביקשו לכתוב דו"ח מפורט ממצב היהודים והיהדות בלטביה.

בשנת תש"ל הצליח לצאת מרוסיה ולעלות לארץ ישראל והתיישב ברמת גן, שם הוא נמנה עם נכבדי קהילת חב"ד בעיר. נפטר בכ' טבת תשנ"ו ונטמן בהר הזיתים.

בנותיו: מרת **חנה** ברוצקי ז"ל מסידני אוסטרליא, מרת **אסתר** גולדשטיין ז"ל מגבעתיים, ותלחט"א מרת **זלטה** אשת ר' טוביה ליצמן מנחלת הר חב"ד.

ר' ישראל פבזנר

הרה"ת ר' ישראל פבזנר נולד בקלימוביץ' ביי ניסן תרע"ה. ונקרא שמו ישראל על הסבא-רבה שלו ר' ישראל חאזאנובא, בעלה של שינה באשא מחסלביץ'. הוא היה ידוע בתור יהודי חסידי נפלא בעל אהבת ישראל מיוחדת. גם הוא היה תמים שלמד בישיבות שונות בצעירותו, ומסר את נפשו על חינוך ילדי ישראל ברוסיה. התחתן עם קרובת משפחתו מרת רישא בת ר' אברהם אשר בלינוב מקלימוביץ'.

ר' ישראל פבזנר

בתקופת מלחמת העולם השנייה גויס לצבא הרוסי. בזמן המלחמה עסק בעזרה ובהצלה של יהודים. בסיום המלחמה חזר לביתו בריא ושלים בניסים גדולים.

בהמשך נמלט לסמרקנד שם החל לשלוח ידו במסחר וראה ברכה במעשיו, הוא היה לבוש כאיש עסקים והלך באופן קבע עם כובע ועניבה. בכספו סייע רבות לאחיו החסידים, ובאופן מיוחד לישיבת תומכי תמימים המקומית. ובשלב מסוים החלו השלטונות לרדוף אחריו והוא נאלץ להימלט מסמרקנד. אחרי נדודים שונים הגיע לריגה. בשני המקומות, למרות היותו תחת המשטר הקומוניסטי היה מעורה ופעיל בקהילת אנ"ש.

החתונה במועדה למרות הסתלקות אדמו"ר הריי"צ ב"י בשבט של אותה שנה, השיב הרבי שהתשובה מרומזת במאמר "באתי לגני" שהרבי הריי"צ הוציא לאור ליום הסתלקותו, בו מדובר על שמחת חתונה.

בתחילת שנת תשי"א עבר לארה"ב והתגורר בשכונת קראון הייטס. הוא נכנס לשותפות עם הרב מרדכי שוסטרמן בדפוס עזרא בלשן, ושנים רבות עסק בהדפסת ספרי חסידות. נפטר ב"ט בסיוון תשמ"ז ונטמן בחלקת חב"ד בבית החיים על שם מונטיפיורי בסמיכות לאוהל הק'.

ילדיו: הרב **יוסף יצחק** – משפיע באהלי תורה קראון הייטס. הרב **מנחם מענדל** – שליח בפטרבורג רוסיה. הרב **שמואל**. מרת **שיינא חנה** ע"ה, אשת הרב אהרן יצחק ליברמן. מרת **אסתר**, אשת הרב שלמה בלומינג קראון הייטס. מרת **שטערנא ברושטיין**.

מרת רישא אזימוב

נולדה בקלימוביץ' בערך בתרע"ז, כבת ראשונה להוריה. היא נקראה רישא על שם סבתה רישא פויזנר אשת ר' ברוך צדוק.

ר' חיים הלל אזימוב

בתרצ"ו נישאה לקרוב משפחתה הרה"ת ר' חיים הלל בן ר' צבי הירש אזימוב מקלימוביץ', נכד של חיה שרה בת ר' ברוך צדוק.

ידליהם: מרת **האדע רייזל** – אשת הרב יהודה לייב רסקין, שליח במרוקו. מרת **חיה שרה** – אשת הרב

ר' שלום דובער פבזנר

הרה"ת ר' שלום דובער פבזנר נולד בקלימוביץ' ב"ח כסלו תרפ"ז לאביו ר' שמואל פבזנר. הוא היה הבן הראשון של המשפחה שנולד לאחר פטירתו של הרבי הרש"ב בשנת תר"פ, ונקרא על שמו.

ר' שלום דובער פבזנר

בערל כילד צעיר היה חכם בעל שכל חד ושובב. בניגוד לאחיו שנשלחו מהבית ללמוד, את חינוכו כילד קיבל שלום בער בעיירה קלימוביץ'. לא ברור מי היה המלמד שלו. ייתכן שהיה זה אביו ר' שמואל. שלום בער היה מרבה לדבר על דברים זכר מדודו ר' ישראל נעוולער, ששימש גם כן תקופה כמלמד בקלימוביץ'. ייתכן שלמד גם ממנו בילדותו.

בתרצ"צ עבר עם הוריו לפוצ'פ. בערך בשנת תרצ"ט, עוד לפני גיל בר מצווה, נשלח ע"י הוריו ללמוד בישיבות המחתרת של ליובאוויטש. מאז לא ראה את הוריו, שנרצחו שנתיים מאוחר יותר ע"י הנאצים ימ"ש. מאורעות אלו השאירו בו רושם לכל חייו. הוא למד בסניפים השונים של רשת ישיבות תומכי תמימים בכותאייס, פוקינג וברינאוה, מאז שנת ת"ש ועד שנת תשי"י. בשנת תשי"ו יצא מרוסיה במסגרת 'הבריחה הגדולה', ובמהלך נידודיו הגיע למחנה המעבר בפאקינג שבגרמניה.

בחודש אייר תשי"ט השתדך בברכת אדמו"ר הריי"צ עם מרת רחל לאה, בתו של המשפיע ר' ניסן נמנוב. בהוראת אדמו"ר הריי"צ נקבעה החתונה לחודש אדר תשי"י, וכשרי ניסן שאל את הרבי האם לקיים את

תמימים מגדל העמק. הרב **מנחם מענדל** – מנהל תומכי תמימים ברינוא בצרפת. הרב **שלום** – שליח בליאון צרפת. ר' **פסח** – בישיבת תומכי תמימים ברינוא בצרפת. הרב **שניאור זלמן** – שליח בפרנקפורט דמיין גרמניה.

חתניהם: ר' שלמה רסקין צפת. הרב יעקב שלמה ליברמן מהשלוחים לארץ הקודש. ר' יוסף יצחק שפרינגר כפר חב"ד. הרב יעקב יצחק בידרמן – שליח בוינה אוסטריה. ר' נחום פינסון צרפת. ר' מענדל אברהמיס, משפיע בתומכי תמימים ברינוא.

הבנים שנפטרו

בן נוסף של ר' שמואל הוא התי **פסח פבזנר**, נולד בתרע"ח. הוא היה תמים חשוב, עדין וירא שמים.

למרבה הצער, בתקופה שבה למד בישיבה בסמרקנד השתולל הרעב. הוא אכל כמה עשבים שאולי היו רעילים. הוא נפטר בשושן פורים כנראה בתש"ד או תש"ה. סיפרו שהרופא הורה לו לאכול מוצרי חלב לרפואתו, אך בהעדר מוצרים אלו כחלב ישראל הוא נמנע מכך, ומסר את נפשו למען שמירת בכשרות בהידור.

התי פסח פבזנר

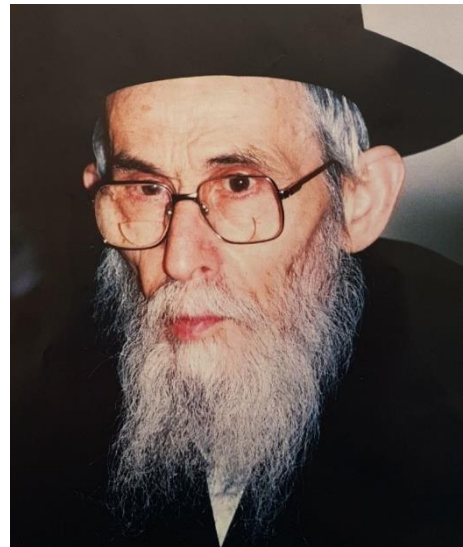
לאחר תרפ"ז נולד לר' שמואל ואשתו בן חמישי, **זעליג**. הוא נפטר כילד בגיל ארבע או חמש.

עדין אבן ישראל. הרב **שמואל** – שליח בפריז. הרב **משה ניסן** אזימוב – ירושלים. מרת **אסתר הדסה** – אשת הרב יוסף יצחק מטוסוב, שליח בטולוז. מרת **דבורה** – אשת הרב שמואל צבי מרקוביץ. מרת **שטערנא** – אשת הרב חיים יצחק שאנוביץ.

מרת חנה גורעוויטש

נולדה בכ' תמוז בערך בתרפ"ד-ה. בתרצ"ו נשלחה מהבית כדי לא ללמוד בבית הספר הקומוניסטי, והתגוררה עם אחותה הנשואה רישה אזימוב בהומל. בתש"ו נישאה להרה"ת ר' יששכר בער הלוי גורעוויטש.

מספר חודשים אחרי חתונתם היא הצליחה לצאת

ר' יששכר דוב גורביץ

מרוסיה בבריחה הגדולה, ואילו מבעלה בערל נמנע הדבר. היא חשבה לחזור לרוסיה כדי לעמוד לצד בעלה, אך כששאלה את אדמו"ר הרי"צ על כך, ענה: "לשם מה היא צריכה לנסוע לשם, הרי הוא יבוא לכאן". הברכה התקיימה והם התאחדו מאוחר יותר בצרפת בתש"ט.

בניהם: הרב **שמואל** – שליח בליאון צרפת. הרב **יוסף יצחק** – משלוחים לארץ הקודש ומשפיע בתומכי

ז. משפחת בלינוב

לימים שאל הרבי את שמואל דוד ביחידות איזה מאמר זה היה, וענה שהיה זה ד"ה "אמר ריב"ל בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה" (נדפס בספר המאמרים).

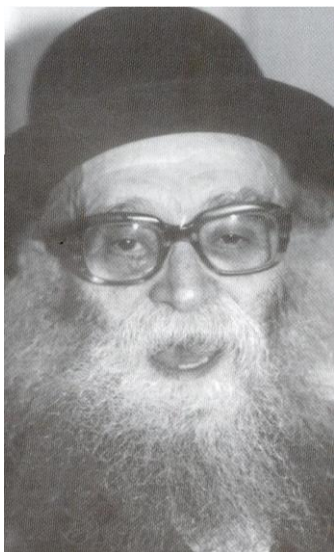
החסידים שהיו באותו מעמד, גם אלו שהכירו אותו מהעיירה קלימוביץ', התפעלו מאוד מגודל החשיבות שמייחס לו הרבי, שהמתין לו לאמירת המאמר.

נרצח בראש חודש כסלו תש"ד ונטמן בקלימוביץ'. הי"ד.

ילדיו: הרב **שמואל דוד**. מרת **רישא** – אשת ר' ישראל פבזנר. מרת **חיה גיטה** גולדשמיד. מרת **איטה שרה** – אשת ר' אהרן לייב צוקרניק. הרב **מרדכי** - נרצח בשואה ט"ז חשוון תש"ד. הי"ד. מרת **זלאטע** הי"ד.

ר' שמואל דוד בלינוב

הרה"ת ר' שמואל דוד בלינוב ע"ה נולד בקלימוביץ' לאביו ר' אברהם אשר ואמו מרת ביילא בח"י כסלו עת"ר (או תרס"ח-ט).

ר' שמואל דוד בלינוב

בצעירותו למד בישיבת תומכי תמימים בנעוול בין השנים תרפ"ד-תרצ"ה אצל הרב יהודה עבער ואצל

ר' אברהם אשר בלינוב

הרה"ח ר' אברהם אשר בלינוב היה מחסידי חב"ד בקלימוביץ'. נולד לאביו ר' שמואל דוד בלינוב שהיה מחסידי אדמו"ר הצמח צדק ולאמו מרת חנה בת ר' ברוך צדוק ורישא.

התחתן עם מרת ביילא לבית ליפשיץ.

נודע כחסיד מופלא ובעל מדרגה שפל ברוך ועניו בתכלית ממקושרי הרבי הרש"ב והרבי הריי"צ, שחביבות רבה נודעה לו מרבתינו נשיאינו.

הוא מוזכר במכתבי ר' איצ'ע מרדכי פבזנר בזכרונותיו מקלימוביץ':

"על השולחן ישב בימות החול אברהם אשר ז"ל עם עדה של יהודים ולמד עין יעקב. הוא היה בן דוד של אבינו. הוא היה למדן גדול, והיה לו חיתוך הדיבור מאוד יפה... אברהם אשר ז"ל שבת אחר הצהריים היה לומד מדרש.

היה מאוד מעניין ונעים איך שאברהם אשר ז"ל היה לומד עין יעקב. שומעיו היו כמו שהיו אומרים פעם "עמד" בעלי מלאכות, שהיו מקשיבים בלב ונפש. היו שואלים שאלות קלות, ואברהם אשר ז"ל בלשונו החלקה והיפה ה' עונה הכל. בזכרוני נשאר מאוד הרבה קושיות שהיו שואלים והתשובות שהוא היה עונה".

מסופר שבשבת פרשת ויחי בשנת תרפ"ה, כשהגיע לביקור אצל הרבי הריי"צ יחד עם בנו ר' שמואל דוד, נכנס הרבי לבית הכנסת לומר חסידות ור' אברהם היה עדיין במקווה ולא הספיק להגיע לבית הכנסת (כיון שהיה צולע). הרבי שאל היכן ר' אברהם אשר? ולאחר ששמע שהוא במקווה המתין לבואו. רק לאחר שהגיע החל הרבי באמירת המאמר.

בשנת תש"ז נסע לפריז, שם זכה לפגוש לראשונה את הרבי, שהגיע לקבל את פני אמו הרבנית חנה ע"ה. עם הגיעו לפריז התמנה למלמד בחדר החב"די שנפתח באותן שנים. בשנת תשי"א השתלם בלימודי שחיטה ומאז ועד תשד"מ שימש כשוחט בתפקידו זה, ונודע כירא שמים ששחיטתו מהודרת ללא פקפוק.

במקביל לעבודת השחיטה, שימש גם כמלמד בחיידר המקומי ועשה חיל בעבודת החינוך, כשהוא מקפיד להקדיש גם זמן לשיעורים קבועים ולתפילה באריכות.

כאשר נכנס לרבי ליחידות בשנת תשל"ב, אמר לו הרבי "אנחנו הרי משפחה" (דרך סב סבו רבי מרדכי פוזנר אחיו של אדמו"ר הזקן). וכאשר ביקשו הוא וזוגתו לעבור להתגורר בשכונת קראון הייטס בסמיכות לילדיהם, הורה הרבי שהדבר יתאפשר רק לאחר שיצא לפנסיה מעבודה השחיטה, ואכן בשנת תשנ"ח עברו לקראון הייטס והתגוררו בשכונה עד לפטירתם.

נפטר בעש"ק י"ד שבט תשס"ג, ונטמן בסמוך לאוהל הק'.

ילדיו: ר' **מרדכי** – נולד בקלימוביץ' בשנת תרח"צ. שימש סגן אב"ד ועד רבני ליובאוויטש צרפת. הרב **יצחק** – מרבני חב"ד במילאנו, איטליה. מרת **חנה** – אשת ר' צבי הירש מרוזוב, קראון הייטס. מרת **ביילא** – אשת הרב צבי ברונשטיין קראון הייטס. מרת **פרומא** בלינוב.

הרב יחזקאל פייגין, הוא למד חסידות אצל ר' מאיר שמחה חן ועם ר' חוניע מרוזוב. במשך השנים נדד בין הסניפים השונים של תומכי תמימים, ובמהלך נידודיו (בין השנים תרפ"ה-תרפ"ט) היה מהקבוצה שנשלחה ללמוד בתומכי תמימים ביקטרינוסלב, שם למד בחבורתא עם ר' נחום לבקובסקי ועם ר' מענדל פוטרפס, שהחשיבו כחבר קרוב. בהמשך למד תקופה קצרה בבית המדרש לרבנים אצל ר' שמואל לויטין בנעוועל.

בי"ח אייר תרצ"ה נשא את רעייתו חווה, בתו של החסיד הרב ירחמיאל גולדשמיד רבה של וינוגרד, והתיישב בקלימוביץ' בסמיכות להוריו. בהמשך בעקבות קשיים בפרנסה עבר למוסקבה, ובהמשך הצטרפה אליו משפחתו, כך ניצל מההשמדה של העיירה בידי הנאצים ימ"ש. בפרוץ המלחמה עבר לסמרקנד. היה מכניס אורחים גדול מאוד ולא חשש לסכן את עצמו ולהכניס לביתו אפילו אנשים חולים בצרעת מדבקת. יצא מרוסיה יחד עם רבים מחסידי חב"ד בשנת תש"ו.

על יציאתו מסופר: הרכבת היתה צריכה לצאת בשבת קודש. הרבנים התירו לנסוע ברכבת זו מטעמי פיקוח נפש אולם ר' שמואל דוד לא הסכים לנסוע ופעל על עוד כמה מאנ"ש שלא יסעו בשבת. לפועל הצליחו להשיג מונית מיד בצאת השבת והגיעו לבית הנתיבות, שם התברר שאירע נס מופלא והרכבת נשארה עומדת מסיבה בלתי ידועה עד צאת השבת, כאילו ממתינה לר' שמואל דוד.

לזכות

החתן הרב **ראובן שיחי**

והכלה מרת **אסתר הדסה שתחי**

קמינצקי

לרגל נישואיהם בשעה טובה ומוצלחת

יהי רצון שיבנו בית בישראל בנין עדי עד

על יסודי התורה והמצווה

כרצון ולנחת רוח כ"ק אדמו"ר

לזכות

הורי החתן והכלה

הרה"ת ר' **שמואל** וזוגתו **חנה** שיחיו

קמינצקי

והרה"ת ר' **שלום** הלוי וזוגתו **חנה שיינא** שיחיו

גורעוויטש

שיזכו לראות רוב נחת מהחתן והכלה שיחיו

ומכל יוצאי חלציהם

שיראו הצלחה רבה ומופלגה

בשליחות כ"ק אדמו"ר בערי שליחותם

עיר המלך דניפרו אוקראינה

וליון צרפת

